

RO'ZIMATOV E.YU., FOZILJONOV SH., YULDASHEV X.E.

FARG'ONA VODIYSI KAMYOB O'SIMLIK TURLARI ATLAS LUG'ATI

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI ANDIJON
DAVLAT UNIVERSITETI**

EKOLOGIYA VA BOTANIKA KAFEDRASI

Ro‘zimatov E.Yu., Foziljonov Sh., Yuldashev X.E.

**“FARG‘ONA VODIYSI KAMYOB O‘SIMLIK TURLARI”
ATLAS LUG‘ATI**

BO‘YICHA USLUBIY QO‘LLANMA

TOSHKENT-2021

UO`K: 82.32.10
KBK 76(5 O`zb)
M 45

Ro`zimatov E.Yu., Foziljonov Sh., Yuldashev X.E.

Farg`ona vodiysi kamyob o`simlik turlari“ atlas lug`ati //Uslubiy qo`llanma.

- Toshkent: «Fan ziyosi» nashriyoti, 2021.- 84 b.

Ushbu uslubiy qo`llanma Farg`ona vodiysining kamyob, endem o`simliklari, ulardan samarali foydalanish va muxofaza qilishga bag`ishlangan bo`lib, unda mazkur fan bo`yicha kamyob o`simlik turlari morfologik, sistematik, xudud tasniflari, QR-kodlari bilan berilgan.

Uslubiy qo`llanmadan botaniklar, ekologlar, tabiat muhofazasiga doir xodimlar, oliy o`quv yurtlarining o`qituvchilar va magistrantlar va talabalari hamda o`rta maxsus va kasb xunar, lisey, maktab ta`limi o`qituvchilari xamda botanika faniga qiziquvchilar foydalanishi mumkin.

Tuzuvchilar: b.f.n., dotsent E.Yu.Ro`zimatov

Sh. Foziljonov

X.E.Yuldashev

Taqrizchi b.f.d., professor T.A.Madumarov

Andijon davlat universiteti (2021-yil 23-yanvardagi navbatdan tashqari yig`ilish bayoni)
Kengashida muhokama qilindi va ochiq nashr etishga tavsiya etildi.

© Ro`zimatov E.YU., Sh. Foziljonov, X.E.Yuldashev., 2021.

ISBN 978-9943-708-98-3

© «Fan ziyosi» nashriyoti,
2021

SO'Z BOSHI

Butun dunyoda o'simliklar ahamiyati keng tarmoqli hisoblanadi. Ular hozirgi dunyoning har bir soxasiga kirib borgan. Transport, oziq ovqat, fan, qurilish, farmasevtika, tibbiyot va hokazo, yani bu ro'yxat hali anchaga cho'zilishi mumkin. Ayniqsa o'simliklarsiz oziq-ovqat tarmog'ini tasavvur qilish qiyin. Undan tashqari o'simliklar odamzod uchun eng muhim bo'lgan yana bir qancha moddalar aylanishida ishtirok etadi. Tabiatdagi kislorod konsentratsiyasi barqaror bo'lishi uchun o'simliklar va ularning tabiatdagi soni ham barqaror bo'lishi kerak!

Biz o'simliklar qanchalik ahamiyatga ega ekanini bir nechta ma'lumotlar orqali ko'rsatib bermoqchimiz. O'simliklar dunyosi Yerdagi hayotning birlamchi manbaidir. Ular yiliga 380 mlrd t organik modda hosil qiladi, buning 325 mlrd. t dengiz va okean o'simliklarga, 38 mlrd t o'rmonlarga, 6 mlrd. t o'tloqlarga to'g'ri keladi. Bundan tashqari o'simliklar, ya'ni yashil o'simliklar tufayli fotosintez jarayoni ro'y beradi, Yerdagi hayotning yashashi uchun zarur bo'lgan kislorodni ishlab beradi. Agar fotosintez jarayoni bo'lmasa, havodagi karbonad angidridning miqdori ko'payib kishilar va hayvonlar nobud bo'lar edi. Biroq atmosferadan, suv yuzasidan va tuproqdan kelayotgan o'sha SO₂ gazi o'simliklar tomonidan yutilib, fotosintez natijasida yashil o'simliklar atrofga kislorodni chiqarib turadi. Shunday qilib, fotosintez orqali Yer sharidagi suv 5,8 mln yilda, atmosferadagi kislorod 5800 yilda, SO₂ 7 yilda bir marta yangilanib turadi. Insonning kundalik hayotida o'simliklarning ahamiyati juda katta. Chunki o'simliklar muhim tabiiy geografik omil sifatida er yuzasida suv oqimiga, bug'lanishga, tuproqda nam saqlashga, atmosferaning quyi qismidagi havo oqimiga, shamol kuchi va yo'nalishiga, hayvonlarning hayotiga ham ta'sir etadi. O'simliklar shahar, qishloq mikroiklimiga ta'sir etib, havosini tozalab, uni kislorod bilan boyitib turuvchi sanitarlik vazifasini bajaradi. O'simliklardan har xil kiyim bosh, ichimliklar tayyorlashda keng foydalaniladi. O'simliklar chorva mollar uchun asosiy ozuqa manbai, insonlarsha estetik zavq beradi. O'simliklar jamiyat uchun (agar undan oqilona foydalanib, muhofaza qilib, kayta tiklab turilsa) behisob oziq-ovqat manbai, texnika xom ashyosi, tibbiyotda dori-darmon tayyorlash, qurilish va boshqa sohalar uchun, qurilish va boshqa sohalar uchun hom ashyo resursidir. O'simliklar – bu qayta tiklash mumkin bo'lgan tabiiy resurs hisoblanib, Yer shari geografik qobig'ida muhim rol o'ynaydi. Chunki o'simliklar sayyoramiz yuzsining guyoki bir

«kimxob» sifatida qoplab olib, tuproq hosildorligini oshirishda, atmosferani toza saqlashda, daryolarning gidrologik rejimini tartibga solib turishda, inson va hayvonot dunyosi uchun ozuqa moddalar etkazib berishda va inson hyoti uchun normal gigienik sharoit yaratishda muhim vazifani bajaradi. Yer sharida o'simliklar turi juda ko'p bo'lib, ularning juda oz qismidan kishilar xo'jalik faoliyatlarida foydalanmoqdalar. Yer sharidagi 300 ming o'simlik turidan faqat 6000 turini inson kundalik hayotida foydalansa, shuning 1500 turi esa dorivor o'simliklarga to'g'ri keladi. Yog'och bizning asrimizda universal materialga aylanib, undan xalq xo'jaligini turli sohalarida, jumladan oziq-ovqat etishtirishda, kimyo va yoqilg'i sanoatida, mudofada, madaniy-oqartuv ishlarida, har xil dorilar tayyorlashda ham keng foydalanilmoqda. Agar bundan 30 yil ilgari yog'ochdan 4-5 ming xil narsa tayyorlangan bo'lsa, Hozir undan 20 ming xil narsalar ishlanmoqda. Bular bir nechta faktlar edi halos. Endi ushbu manbaalarsiz yer yuzini tasavvur qilib ko'ring... Shunday ekan biz bu tabiat ustunlari va asosi bo'lmish o'simliklarni asrashimiz kerak.

Mualliflardan.

Fargʻona vodiysi geografik joylashuvi va tabiati

Fargʻona vodiysi, Fargʻona soyliqi — Oʻrta Osiyodagi togʻlar orasida joylashgan vodiya, Oʻrta Osiyoning yirik togʻ oraliqi (soylik) botiklaridan biri. Shimolida Tyanshan va janubida Hisor Olay tog tizmalari bilan oʻralgan. Asosan, Oʻzbekiston, qisman Qirgʻiziston va Tojikiston Respublikalari hududida. Keng qismi Turkiston va Olay tizmalarining shimoliy yon bagʻirlariga borib taqaladigan uchburchak shaklida boʻlib, shimoli-gʻarbdan Qurama va Chatqol tizmalari, shimoli-sharqdan Fargʻona tizmasi bilan oʻralgan. Gʻarbda tor yoʻlak (eni 8–10 km) "Xoʻjand darvozasi" orqali Toshkent—Mirzachoʻl botigʻi bilan tutashgan. Uz. 300 km, eni 60–120 km, eng keng joyi 170 km, maydoni 22 ming km². Balandligi, gʻarbida 330 m, sharqda 1000 m. Uning umumiy tuzilishi ellips (bodom)simon koʻrinishda. Gʻarbdan sharqqa kengayib boradi. Fargʻona vodiysi yer yuzasi toʻrtlamchi davrning allyuvial va prolyuvialallyuvial choʻkindilari bilan toʻlgan. Soylik toshkoʻmir davrida egilma shaklida boʻlgan, oʻrta toshkoʻmir davrida qalin qumtosh — loyli choʻkindilar bilan qoplangan. Boʻr davrida sayoz dengiz boʻlgan. Paleogen davrining oxiriga kelib batamom quruklikka aylangan. Soylik atrofidagi tog tizmalari alp burmalanishida keskin koʻtarila boshlagan, lekin, denudatsiya jarayonida qaytadan yemirilgan. Vodiya tubidagi dengiz yotqiziklari ustini kontinental yotqiziqlar qoplagan (qalinligi 300–400 m).

Fargʻona vodiysida turli geologik davrlarda neft, kumir, tabiiy gaz, gips, temir, mis rudalari, simob, ohaktosh, rux, oltingugurt, mum, tuz, polimetall rudalar, surma, mineral suv kabi foydali kazilmalar hosil bulgan.

Fargʻona vodiysi yer yuzasi tuzilishini bir necha pogʻona (zona)ga boʻlish mumkin. Relyefining birinchi pogʻonasi soylikning markaziy qismini va Sirdaryoning hozirgi oʻzanigacha boʻlgan 300–400 m balandlikdagi yerlarni egallagan. Bu hududda 200 km masofadagi nishablik sharq, janubi-sharq va janubidan gʻarbgacha tomon 80 m ga teng. Dengiz yotqiziklari ustida akkumulyativ jinslar, keyingi davrlarning koʻl yotqiziklari, shamol olib kelgan jinslar keng tarqalgan. Bu pogʻonada shoʻrxoklar, koʻllarning oʻrni, qumli tepaliklar uchraydi. Soylikning ikkinchi pogʻonasi daryo va soylarning keng yoyilmalarini egallagan

toshshag'alli maydonlardan iborat (400–600 m). To'rtlamchi davr allyuvial yotqiziqslari keng tarqalgan bo'lib, ular soylik atrofini halqa kabi o'rab olgan.

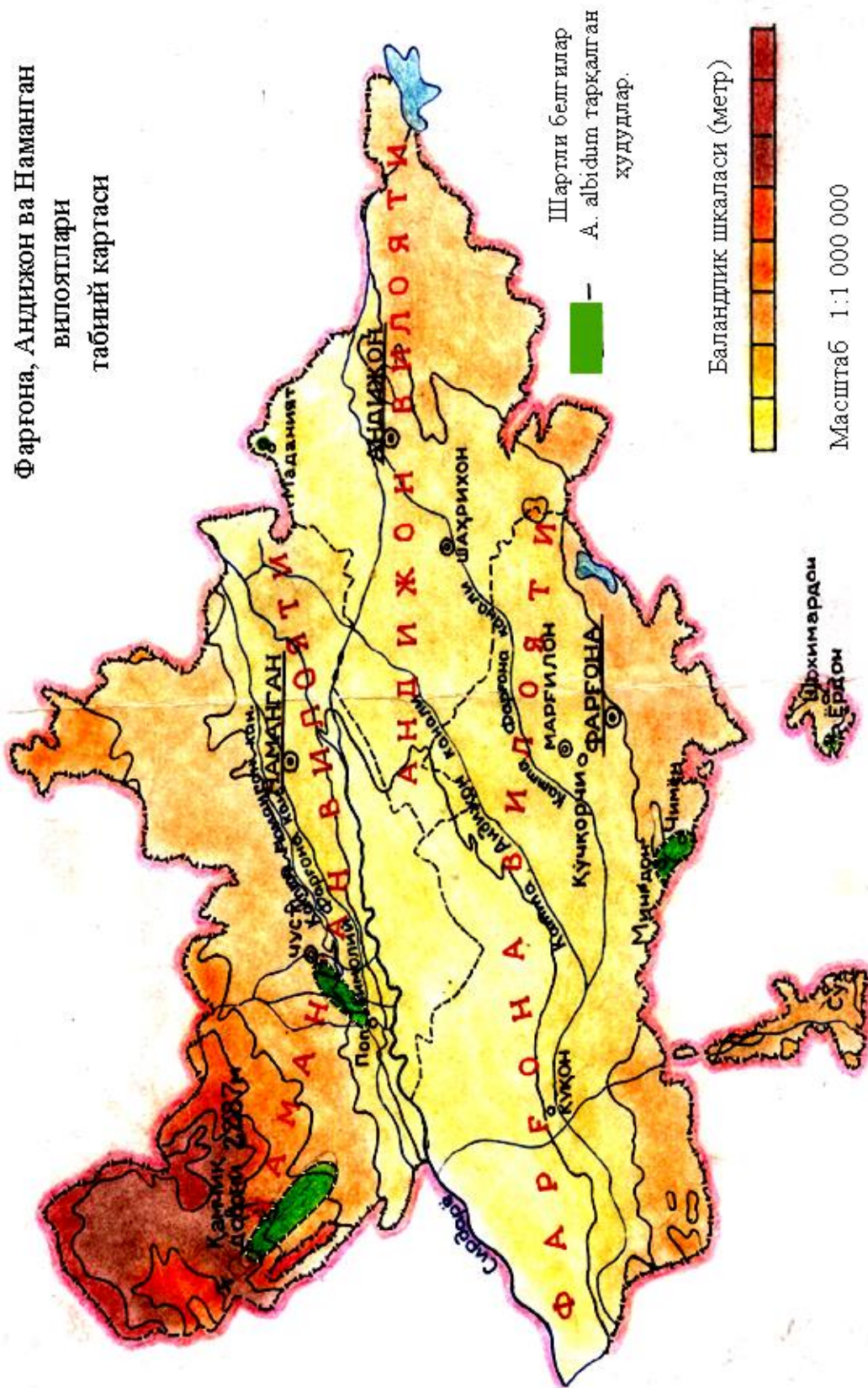
Relyefning uchinchi pog'onasini balandligi 600–1200 m bo'lgan adirlar zonasi tashkil qiladi. Farg'ona vodiysi yuzasi janubdan o'rab turgan Konibodom, Sho'rsuv, Rishton, Chimyon, Avval, Muyan adirlari toshshag'allardan iborat yotqiziklardan, Navkat va sharqiy adirlari lyoss va lyoslashgan gil jinslardan tuzilgan; kattakatta qoyasimon jarliklar, qulamalar bu yer relyefi uchun xosdir. Shimoliy Farg'onadagi Namangan, Chuyet, Pop adirlarining janubiy yon bag'irlari Sirdaryo vodiysi tomon zinapoyasimon pasaygan. Adirlar ortidagi tekisliklar allyuvial jinslar bilan qoplangan. Vodiyni o'rab turgan tog'lar ana shu akkumulyativ tekisliklardan boshlanadi.

Farg'ona vodiysining iqlimi kontinental iqlim. Yilning o'rtacha tempaturasi g'arbdan sharqqa pasayib boradi. Soylik iqlimining shakllanishida g'arbiy shamollarning roli katta. G'arbiy shamollar bahor faslida teztez esib, ba'zan nam, ba'zan quruq havo keltiradi. Yanvarda o'rtacha temperatura Qo'qonda $-2,3^{\circ}$, Kampirravotda $-4,8^{\circ}$. Eng past temperatura Qo'qonda $-27,9^{\circ}$, Kampirravotda -32° . Yozda (iyulda) o'rtacha temperatura Farg'ona, Andijonda $^{\circ}$, Namanganda $26,3^{\circ}$, Qo'qonda $27,5^{\circ}$. Eng yuqori temperatura shu hududlarda $40-44^{\circ}$ gacha ko'tariladi. Vegetatsiya davri 270 kun. Yog'in miqdori g'arbida 80–100 mm, sharqida 150–200 mm, janubi-g'arbida 74 mm, va shimolida 200–300 mm. Yog'inning ko'p qismi bahor oylarida yog'adi, yozda yog'in deyarli yog'maydi. Kuchli shamollar ("Qo'qon" va "Bekobod" shamollari) bo'lib turadi.

Farg'ona vodiysida oqar suv ko'p. Tog'lardan daryo va soylar oqib tushadi (Norin, Qoradaryo, So'x, Isfara, Shohimardonsoy, Oqbura, G'ovasoy, Chodaksoy). Daryolar, asosan, qor, yomg'ir suvlaridan to'yinadi. Farg'ona vodiysi yer osti suvlariga ham boy. Soylik atrofidagi tosh shag'alli yoyilmalarda yer osti suvining sathi oktabr—noyabr oylarida ko'tariladi, may — iyunda pasayadi; suv yuzasining yillik tebranishi 1–3 m. Tekislik qismida yer osti suvi 2 m chuqurlikda, ba'zan, yer yuzasiga chiqib qoladi. Grunt suvidan tashqari 400 m chuqurlikda uchta suvli qatlam joylashgan. Bu qatlamlardagi suvlar artezian quduqlar orqali olinadi. Farg'ona vodiysida Katta Farg'ona, Jan. Farg'ona, Katta Andijon kanallari, Sirdaryoda Qayroqqum suv ombori qurilgan. 100 dan ortiq ko'l bor. Bulardan yiriklari: Sarichelak, Qurbonko'l, Qorasuvko'l va boshqa

Fargʻona vodiysining tuprogʻi turlicha. Sirdaryo sohili qayir usti terrasalarida (koʻhna qayir) va 400 m balandlikkacha oʻtloqi, oʻtloqibotqoq, turli darajada shoʻrlangan shoʻrxok tuproqlar tarqalgan. 400 m dan 800 m gacha boʻlgan balandlikdagi tekisliklar, soy, yoyilmalarda boʻz va surqoʻngʻir tuproqlar, 800–1200 m balandlikda och boʻz tuproq, toʻq va tipik boʻz tuproqlar tarqalgan. Ularning tarkibida 4% gacha chirindi bor. Soylikning sernam va botqoklashgan past joylarida tol, yovvoyi jiyda, turangʻil, qamish, qiyoq, kumliklarda cherkez, qandim, quyonsuyak, saksovul, jiyda, adirlarda izen, shuvoq, efemer va efemeroidlardan qorabosh, qoʻngʻirbosh, boychechak, chuchmomalar, vodiylarda kichikkichik toʻqayzorlar uchraydi; Fargʻona va Chatqol togʻ tizmalari yon bagʻirlarida yongʻoq, olma, olcha oʻrmonlari tarqalgan. Yovvoyi hayvonlardan qoplon, boʻri, tulki, quyon; qushlardan qirgʻovul, oʻrdak, soʻfitoʻrgʻay, loyxoʻrak, tustovuq; yumronqoziq, sichqon kabi kemiruvchilar, turli zaharli ilonlar uchraydi. Suv omborlari, sunʼiy koʻl va daryolarda baliq turi koʻp. Keyingi vaqtlarda sugoriladigan yerlardagi kollektorzovurlarda ondatra koʻpaytirilmoqda.

Fargʻona vodiysi yirik paxtachilik, ipakchilik, uzumchilik rni. Vohada paxta, baʼzi joylarda sholi ekiladi, bogʻlar, uzumzorlar, polizlar bor. Fargʻona vodiysi markazidagi qoʻriq choʻl yerlar oʻzlashtirilmoqda. Choʻl yerlar yil davomida, adirlar bahorda yaylov xizmatini oʻtaydi. Fargʻona vodiysi Oʻrta Osiyoda aholi eng zich joylashgan yerlardan, bu yerda Xoʻjand, Qoʻqon, Fargʻona, Andijon, Namangan, Oʻsh, Jalolobod shaharlari joylashgan.

1-rasm. Farg`ona vodiysining tabiiy kartasi.

Fargʻona viloyatida tarqalgan kamyob oʻsimlik turlari

№	Oʻsimlik turining oʻzbekcha nomi	Oʻsimlik turning lotincha nomi	Oʻsimlik mansub boʻlgan oila	Oʻsimlikning tarqalishi
1	Knorring isfaragi	Delphinium knorringianum	Ayiqtovondoshlar	Fargʻonaning: Shoximardon daryosi xavzasi, Qirgʻiziston
2	Oq parpi	Aconitum Talassicum	Ayiqtovondoshlar	Fargʻona, Toshkent, Jizzax, Qahqadaryo, Tojikiston, Qozogʻiston va Qirgʻiziston
3	Olga inkarvilleyasi	Incarvillea olgae	Bignoniyadoshlar	Fargʻonaning: soʻx va shoximardon daryosi havzasi, Qirgʻiziston va Tojikiston
4	Boris astragali	Astragalus borissianus	Burchoqdoshlar	Fargʻonaning: Shoximardon daryosi xavzasi
5	Zarxal astragal	Astragalus auratus	Burchoqdoshlar	Fargʻonaning: Shoximardon, Koʻli qubbon, Yordon qishloqlarida, Uvlardisoy, Soʻx va Parkent daryolari havzalarida. Tojikiston va Qirgʻiziston
6	Ikkirang astragal	Astragalus dianthoides	Burchoqdoshlar	Fargʻonaning: Chimyon Shoximardon,

				Sadqoq, Vodil, Oqbilol, Qadamjoy va So'x qishloqlari Qirg'iziston
7	Yulingan astragal	Astragalus rhacodes	Burchoqdoshlar	Farg'onada: Shoximardon, Sadqoq, Qiziltog' qishloqlarida. Qirg'iziston
8	Qizg'ish astragal	Astragalus rubellus	Burchoqdoshlar	Farg'onada: Yozyovon cho'li, Qo'qon shaxri, Qoraqalpoq qishlog'ida
9	Janubiy farg'ona astragali	Astragalus austroferganicus	Burchoqdoshlar	Farg'onaning: Yangiarig'ida
10	Mayda mevali dorema	Dorema microcarpum	Ziradoshlar	Qo'qonbiy va Tergachi qishlog'I oralig'ida, Shoximardonda. Qirg'iziston
11	Korjinskiy kovragi	Ferula korshinskyi	Ziradoshlar	Farg'onaning: Shoximardon. Qirg'iziston
12	O'rinbosar kovrak	Ferula vicaria	Ziradoshlar	Turkiston va Oloy tizmalari etaklari
13	Fedchenko pildiroqmevasi	Oenanthe fedtschenkoana	Ziradoshlar	Farg'onaning: Qo'qon shaxrida uchragan. No'malum
14	Sariq qirqgul	Fergania polyantha	Ziradoshlar	Oloy va Turkistonning Farg'ona tomonida
15	Oloy xiyoli	Physochlaina alaica	Ituzumdoshlar	Far'onaning: Shoximardon va So'x daryolari xavzalarida. Qirg'iziston va Tojikiston

16	Xolmon isirg'aguli	<i>Fritillaria eduardii</i>	Loladoshlar	Farg'onaning: So'x daryosi xavzasi. Surxondaryo: Bobotog' va Xisor. Tojikiston, Avg'oniston
17	Farg'ona lolasi	<i>Tulipa ferganica</i>	Loladoshlar	Butun vodi tog'liklari pastki qismida va Qirg'izistonda
18	Sarg'ish lola	<i>Tulipa dasystemon</i>	Loladoshlar	Piskom, Ugol, Chimyon, Chotqol, Qurama, Oloy, Turkiston, Molguzar va Xisor tizmalarida
19	Nozik qandim	<i>Calligonum elegans</i>	Torondoshlar	Farg'onaning: Gumxona, Oqcho'l, Oqbel, Supatog' va Qoraqalpoq cho'lida. Tojikistonning Vaxsh vodiysida
20	Oxaktosh qandimi	<i>Calligonum calcereum</i>	Torondoshlar	Farg'onaning: So'x va Isfara daryo xavzalarida va Tojikistonda
21	Bigizsimon oqtikan	<i>Acanthophilium albidum</i>	Chinniguldoshlar	Farg'ona vodiysi dengiz satxidan 500-800m balandliklarida
22	G'alati uchqat	<i>Lonicera paradoxa</i>	Shilvidoshlar	Shoximardon qishlog'i atrofida
23	Nor shirach (Xulka bola)	<i>Eremurus robustus</i>	Shirachdoshlar	G'arbiy tyan-shan va Pomir-oloyning barcha tizmalarida
24	Turkiston shotarachasi	<i>Fumariola turkestanica</i>	Shotaradoshlar	Farg'onaning: Shoximardon va

				Isfayram daryolari havzalarida va Qirg'izistonda
25	Tyan-shan antoxlamiysi	Anthochlamys tianshanica	Sho'radoshlar	Farg'ona vodiysining shimoli-sharqiy va shimoli-g'arbiy qismlarida
26	Farg'ona donasho'ri	Gamanthus ferganicus	Sho'radoshlar	Farg'ona vodiysining sharqiy qismida
27	Margarita marmaragi	Salvia Margaritae	Yalpizdoshlar	Shoximardon daryosi voxasida

Knorring isfaragi-*Delphinium knorringianum*-Животность кноринга

Sistematikasi

Sinf-Ikkiurug‘pallali

Oila-Ayiqtovondoshlar

Turkum-Isfarak

Tur-Knorring isfaragi

Kamyoblik darajasi.

Oloy tizmasidagi kichik maydonda tarqalgan kamyob, endem o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 35-45 sm ga yetadigan o'q ildizli, ko'p yillik o't. Barglari asosan poyaning pastki qismida o'rnashgan. Barg bandi uzun, pastki qismi biroz kengaygan, yaprog'i yumaloq buyraksimon, 5 ta panjasimon bo'lakka ajralgan, bo'laklari teskari tuxumsimon, ular ham o'z navbatida biroz qirqilgan. Poyasi kamshox, 5-7 gulli. Gulqo'rg'oni och binafsha rangli, keng ellips-tuxumsimon, pixlari ingichka, uzunligi 2,5 sm, uchi ikkiga ajralgan. Iyun oyida gullab, iyul oyida mevalaydi.

Tarqalishi. Fargona viloyati: Shohimardon daryosi havzasida, Qirg'izistonda ham uchraydi (O'sh viloyati). Oxirgi marta terilgan: Qirg'iziston, Turkiston tizmasi, qishloq yaqinida. Qo'sh-Buloq. 2005 yil 14-iyul

O'sish sharoiti. Tog'larning pastki va o'rta qismidagi yonbag'irlarda va qoyalarda o'sadi.

Soni. Tabiatda yakka-yakka yoki to'p-to'p bo'lib o'sadi. Umumiy soni aniqlanmagan.

Ko'payishi.
Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Ma'lumotlar yo'q.

Madaniylashtirilishi.
Ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari.
Maxsus muhofaza tadbirlari ishlab chiqilmagan.

O'simlikning umumiy sonini aniqlash, bioekologik xususiyatlarini tabiatda va botanika bog'larida o'rganish tavsiya etiladi.

- PlantList-ID : [kew-2759952](#)
- Tropicos ID : [27102444](#)
- IPNI plant ID : [710717-1](#)
- GBIF taxonKey : [3930642](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:710717-1](#)
- Observation.org ID : [130395](#)
- eBiodiversity ID : [441981](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000640263](#)

Oq parpi-*Aconitum talassicum*-Аконит таласский

Sistematikasi

Sinf- ikkiurug‘pallali

Oila- Ayiqtovondoshlar

Turkum- Parpi

Tur- Oq parpi

Kamyoblik

darajasi. Tyanshan va Pomir-Oloy tizmasidagi son jihatdan qisqarib borayotgan, areali bo'lingan endem o'simlik.

Qisqacha tavsifi.

Bo'yi 1,5 m ga yetadigan, ko'p yillik tuganak ildizpoyali o't. Ildizpoyasi tuganaklarning yonma-yon qo'shilishidan hosil bo'lgan. Poyalari oddiy, tik o'suvchi. Poyaning yuqori qismidagi barglari bandsiz, qolganlari bandli, yaprog'i asosigacha yirik tishli bo'laklarga ajralgan. Gullari poyaning yuqori qismida o'rnatilgan, yirik shingil hosil qiladi, ko'kimtir. Iyun-iyulda gullab, iyul-avgust oylarida mevasi yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent, Farg'ona, Jizzax, Qashqadaryo viloyatlari: Piskom, Chotqol, Qurama, Farg'ona, Turkiston, Zarafshon, Hisor tizmalarida tarqalgan. Tojikistonda va Qirg'izistonda ham uchraydi. Oxirgi marta terilgan: 41 ° 17 ' 02 " N, 70 ° 22 ' 32

O'sish sharoiti. Tog'larning o'rta va yuqori qismlaridagi nam yerlarda va yonbag'irlardagi buloqlarning atroflarida o'sadi. Ba'zan buloq bo'ylarida kichik parpizorlar hosilqiladi.

Soni. Butun areali bo'ylab bir-biridan ancha uzoq joylashgan katta bo'lmagan to'plar hosil qiladi.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Xalq tabobatida dorivor sifatida ishlatiladi.

Madaniylashtirilishi. O'zbekiston Respublikasi FA Botanika bog'ida o'stiriladi.

Muhofaza choralari. Chotqol, Zomin qo'riqxonalarida va Milliy bog'da o'stiriladi. Bu turning biologik xususiyatlarini o'rganish hamda madaniylashtirishga alohida e'tibor berish lozim.

- PlantList-ID : [kew-2619592](#)
- Tropicos ID : [27102200](#)
- IPNI plant ID : [707867-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [1496662](#)
- GBIF taxonKey : [7278307](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:707867-1](#)
- Observation.org ID : [146984](#)
- eBiodiversity ID : [581940](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000518152](#)

Olga inkarvilleyasi-*Incarvillea olgae*-Инкарвилея ольги

Sistematikasi

Sinf- ikkiurug‘pallali

Oila- Bignoniyadoshlar

Turkum- Inkarvilleya

Tur-Olga inkarvilleyasi

Maqomi Pomir-Oloydagi juda kamyob, yo‘qolib ketish arafasidagi qadimgi tur.

Qisqacha tavsifi. Ko‘p yillik o‘tsimon O‘simlik, bo‘yi 1,5 m ga yetadi. Poyasi uncha ko‘p emas, tik o‘sadi. Barglari oddiy, uzunligi 6-10 sm, patsimon qirkilgan.

Gullari o‘simlikning uchidagi ṛyvaksimon ṭypgullarda o‘rnashgan. Kosachasi tuksiz, uzunligi 3-4 sm, keng uchburchak tishchali. Gultoji voronkasimon, yirik, besh bo‘lmali, pushti-ṭyq qizil rangli, ba‘zan oq, uzunligi 4 sm, tashqi tomoni tuksiz, ichki tomoni siyrak tukli. Changchilarining iplari tuksiz, changdoni ikki qanotchali, siyrak tukli. Urug‘doni uzun, tuksiz ustunchali. Mevasi ko‘p urug‘li, cho‘ziqroq, po‘sti qalin, uzunligi 5-10 sm, eni 1 sm keladigan sal qayrilgan yoysimon ko‘sakcha. Urug‘i 1 sm gacha uzunlikda, yarim pardasimon, oq qanotchali. Iyun-avgust oylarida gullab, avgust-sentyabrda meva tugadi.

Tarqalishi. Farg‘ona viloyati: Pomir-Oloy (Oloy tizmasi)ning So‘x va Shohimardon daryolari havzasida tarqalgan. Uzbekistondan tashqari Qirg‘iziston va Tojikistonda ham tarqalgan. Oxirgi marta terilgan: Tojikiston, Badaxshon, Darvoz tumani, tog 'yonbag'ri. 14.07.2018. 38 ° 42 ' 14.04 " N, 70 28 28 " 3.12

O'sish sharoiti. Adir va tog'larda 1500-2500m balandlikdagi mayda chag'ir toshli, toshli yonbag'irlarda shag'alli daryo o'zanlarida o'sadi.

Soni. Kichik guruhlar hosil qilib o'sadi. Populyasiyalarining umumiy soni aniqlanmagan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi. O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Antropogen omillar ta'sirida va chorva mollari boqilishi tufayli kamayib ketgan.

Madaniylashtirilishi. O'zR FA Botanika bog'i-

da 1961 yildan buyon muvaffaqiyatli o'stirilmokda.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmaydi.

- PlantList-ID : [kew-317231](#)
- Tropicos ID : [3701505](#)
- IPNI plant ID : [109754-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [291309](#)
- USDA PLANTS ID : [INOL](#)
- GBIF taxonKey : [4091178](#)
- ITIS TSN : [832805](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:109754-1](#)

Boris astragali-Astragalus borissianus-Астрагал Бориса

Sistematikasi

Sinf- ikkiurug‘pallali

Oila- Burchoqdoshlar

Turkum- Astragal

Tur- Boris astragali

Maqomi. Oloy
tizmasidagi kamyob
endemik tur.

Qisqacha tavsifi.

Bo‘yi 30 sm, deyarli
poyasiz yoki juda qisqa
poyali, barg qoldiklari
bilan o‘ralgan ko‘p yillik
o‘simlik. Bargi 10-23 sm
uzunlikda, bargchalar

cho‘ziq, ellips shaklida yoki o‘tkir10-13 juft, nashtarsimon, uzunligi 7-15 mm, qattiq, yaproqchalarining har ikki tomoni yotiq oq tukli.Gulpopuklari qisilgan, qisqa, 6-8gulli. Dukkagi bandsiz, ch‘yziqtuxumsimon, 14-15 mmuzunlikda,qattiq, hurpaygan oq tuklar bilan qoplangan, ikki uyali. Iyunda gullab, mevasi avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Farg‘ona viloyati: Oloytizmasining Shohimardon daryosi havzasida tarqalgan.

O‘shish sharoiti. Archazorlarda va toshli tog‘ yonbag‘irlarida o‘sadi.

Soni. Yakka-yakka holda uchraydi. Umumiy soni aniq emas.

Ko‘payishi. Urug‘idan ko‘payadi.

O'simlik soni va arealining O'zgarish sabablari. Aniqlanmagan.

Madaniylashtirilishi. Bu haqida ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Maxsus chora-tadbirlar ishlab chiqilmagan.

- IPNI plant ID : [476489-1](#)
- PlantList-ID : [ild-53797](#)
- Tropicos ID : [13039168](#)
- GBIF taxonKey : [5346905](#)
- Encyclopedia of Life ID : [669001](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:476489-1](#)
- IRMNG ID : [10176772](#)
- Observation.org ID : [115241](#)
- eBiodiversity ID : [523484](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000207662](#)

Ikkirang astragal-*Astragalus dianthoides*-Астрагал

ДВУХЦВЕТКОВОВИДНЫЙ

Sistematikasi

Sinf- ikkiurug‘pallali

Oila- Burchoqdoshlar

Turkum- Astragal

Tur- Ikkirang astragal

Makomi. Oloy tizmasida tarqalgan kamyob endemik tur.

Qisqacha tavsifi. Bo‘yi 3-4 sm keladigan, yotiq qalin tuklar bilan qoplangan, deyarli poyasiz, ko‘p yillik o‘t. Bargi 1-2 sm uzunlikda, barg bandi ingichka, uzunligi 2-5 mm, bargchalari 4-5 juft, ch‘yziq, uzunligi 2-7 mm, eni 1 mm, ikkala tomoni qalin tukli. Gulpopugi 2-3 gulli. Kosachasinaysimon, uzunligi 12-16 mm. Tojbargi sarikba‘zan qizg‘ish rangda. Dukkagining uzunligi 20-25 mm, eni 3 mm, uchiga va tubiga qarab toraygan, tumshuqchasi qiska, ko‘ndalang tomirli, mayda yotiq tukli, ikki tomonidan qisilgan. Aprel oyida gullab, aprel-may oylarida urug beradi.

Tarqalishi. Farg‘ona viloyati: Oloy tizmasining Chimyon, Shohimardon, Sadkok, Vodil, Okbilol, Qadamjoy va Sux qishloklari atroflarida tarqalgan. Qirg‘izistonda ham uchraydi. Usish sharoiti. Tog‘ etaklaridagi jarliklarda, shag‘alli bo‘z tuproqlar va konglomerat tog‘jinslarida o‘sadi.

Soni. Yakka-yakka holda uchraydi. Umumiy soni esa noma'lum

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Aniqlanmagan.

Madaniylashtirilishi. Bu haqda ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmaydi.

QIZG'ISH ASTRAGAL-*Astragalus rubellus*-Астрагал красноватый

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Burchoqdoshlar

Turkum- Astragal

Tur- Qizg'ish astragal

Makomi. Farg'ona vodiysidagi nixoyatda kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 35 sm gacha yetadigan momiq tukli, poyasiz, ko'p yillik o't. Bargi 30-35sm uzunlikda, xurpaygan qalin tukli, bargchalari 14-18 juft, yumaloq-tuxumsimon. Gulpoyasi 15 sm uzunlikda, qisqa hurpaygan qalin tukli. Gulpopugi 11-18 sm, 8-15 ta qizil gullardan tarkib topgan. Dukkagi shishgan, tuxumsimon, uzunligi 2sm, qayishsimon, sirti bo'rtiqchokli. Aprel-may oylarida gullab, mevasi may-iyunda yetiladi.

Tarqalishi. Farg'ona viloyati: Farg'ona vodiysining Yozyovon cho'lida, Qo'qon shaxri atrofidagi bo'z yerlarda va Qoraqalpoq qishlog'i tevaragida o'sadi. Oxirgi marotaba terilgan: Yozyavon: 40 ° 43 ' 48 " N, 71 ° 43 ' 00 " E

O'sish sharoiti. Qum uyumlari orasida, sho'rlangan qumlarda ko'proq o'sadi.

Soni. Juda kam uchraydigan tur. U faqat o'zlashtirilmay kolgan qum uyumlari orasidagina saqlanib qolgan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Qishloq xo'jaligi uchun o'zlashtirilgan maydonlar hisobiga arealida o'zgarishlar yuzaga kelib, soni keskin kamayib ketgan.

Madaniylashtirilishi. Bu haqda ma'lumot yo'q.

Muhofaza choralari. Maxsus muhofaza choralari ishlab chiqilmagan.

- IPNI plant ID : [986914-1](#)
- PlantList-ID : [ild-54281](#)
- Tropicos ID : [13073632](#)
- GBIF taxonKey : [5344756](#)
- Encyclopedia of Life ID : [669321](#)
- iNaturalist taxon ID : [139625](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:986914-1](#)
- IRMNG ID : [10578417](#)
- Observation.org ID : [141787](#)
- eBiodiversity ID : [522608](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000208191](#)

JANUBIY FARG‘ONA ASTRAGALI- *Astragalus austro ferganicus*-
Астрагал южноферганский

Sistematikasi

Sinf- ikkiurug‘pallalilar

Oila- Burchoqdoshlar

Turkum- Astragal

Tur- Janubiy Farg‘ona Astragali

Makomi. Farg‘ona vodiysidagi nixoyatda kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Ko‘p yillik o‘t, bo‘yi 10-20 sm. Poyasi ingichka, oq tukli. Bargi 1-2-3 juft bargchali, uzunligi 1-2-6 sm, yaproqchalari yumaloq, Kosachasi 12-18 sm uzunlikda, oq va qora tukchalari tarqoq. Bayroqchasi sarik, uzunligi 20 mm, kanotchasi 17-18 mm uzunlikda, qayiqchasining uzunligi 18-20 mm. Dukkagi 20-50 mm uzunlikda, bandining uzunligi 2-3 mm, to‘g‘ri, tekis oq tukli tumshuqchasining uzunligi 8-10 mm.

Tarqalishi. Farg'ona vodiysi: Farg'ona viloyati (Yangiariq)da tarkalgan.

O‘sinh sharonti. Sho‘rxok tuproqlarda o‘sadi.

Soni. 1928-yili bir martagina A. Yoffe tomonidan yig‘ilgan. Bu tur yo‘qolib ketgan bo‘lishi mumkin.

Ko‘payishi. Urugidan ko‘paygan.

O‘simliksoni va arealining o‘zgarish sabablari. O‘simlik tarqalgan joylarda xo‘jalik

Madaniylashtirilishi. Bu haqda ma’lumot yo‘q.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmagan.

Turning real rasmlari mavjud emas.

MAYDA MEVALI DOREMA- *Dorema microcarpum*-Дорема мелкоплодная

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurugʻpallalilar

Oila- Ziradoshlar

Turkum- Dorema

Tur- Mayda mevali dorema

Maqomi. Gʻarbiy Tyan-Shan va Shimoliy Pomir-Oloyda oʻsuvchi oʻta kamyob endemik oʻsimlik.

Qisqacha tavsifi. Boʻyi 1-2m gacha yetadigan koʻp yillik oʻt. Barglari kulrang tusda boʻlib qirrali butun xamda yarmigacha kesilgan kichik boʻlakchalarga toʻrt karra boʻlingan. Bargining xar ikki tomoni kalta-kalta patsimon shaklda tukchalar bilan qoplangan, Soyabonchalari qisqa shoxchalarda bittadan yoki ikkitadan boʻlib, ketma-ket oʻrnashgan. Soyabonchalaridagi gullari 10 tadan. Mevasi mayda-mayda, uzunligi 6-7 mm. May oyida gullab, iyunda meva beradi.

Tarqalishi. Namangan va Fargʻona viloyatlari: Gʻarbiy Tyan-Shanda-Chotkol tizmasida va Tergachi qishloqlari oraligʻi); Oloy tizmasi (Shohimardon) da tarqalgan. Qirgʻizistonda xam uchraydi.

O'sish sharoiti.

Tog' etaklaridagi soz tuproqli va shag'alli yonbag'irlarda o'sadi.

Soni. Kichik-kichik maydonlarda yakka-yakka xolda uchraydi. Aniq soni haqida ma'lumotlar yo'q.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Yerlarning qishloq xo'jaligi maqsadlari uchun o'zlashtirilishi va chorva mollarining boqilishi sabab bo'lmoqda.

Madaniylashtirilishi. O'zRFA Botanika bog'ida 1961-yildan buyon muvaffaqiyatli ravishda o'stirib kelinadi.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilish choralari ishlab chiqilmagan.

- PlantList-ID : [kew-2775479](#)
- IPNI plant ID : [841452-1](#)
- Tropicos ID : [1700073](#)
- GBIF taxonKey : [3636176](#)
- Encyclopedia of Life ID : [5046072](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:841452-1](#)
- Observation.org ID : [134180](#)
- eBiodiversity ID : [388107](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000654224](#)

KORJINSKIY KOVRAGI- *Ferula korshinskyi*- Ферула коржинского

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug‘pallalilar

Oila- Ziradoshlar

Turkum- Kovrak

Tur- Korjinskiy kovragi

Maqomi. Shimoliy Pomir-Oloyga xos kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Ko‘p yillik, poyasi tuksiz polikarp o‘simlik. Ildizida

sharsimon yo‘g‘onlashgan joylari bor. Poyasi, odatda, bir nechta ingichka novdadan iborat, novdalarining rangi ko‘kimsir, uzunligi 2 m gacha yetadi, yaproqlarsiz, yuqoriga qarab ikki yoki uch tarmoqqa ajralib ketgan. Barglari uchto‘rt karra uchga bo‘lingan. Uchidagi bo‘laklari yoki uzunchoq, uzunligi 1,5-6 sm, kengligi 6-15 mm, chetlari bir tekis, bus-butun. Uchidagi soyabonchalari 5-11 shu‘lali bo‘lib, diametri 6-8 sm. Kosachasi kalta tishchalardan iborat. Bargchalari mayda, cho‘ziqroq, sariq tusda. Mevalari ko‘kimsir, pastki taraf kichrayib ketgan, cho‘ziqroq shaklda, uzunligi 6-7 mm. Iyul oyida gullab, avgustda meva beradi.

Tarqalishi. Farg‘ona viloyati: Oloy tizmasi (Shohimardon). O‘zbekistondan tashqarida: Qirg‘iziston.

O‘shish sharoiti. Tog‘ etaklarida toshloqlarda, gipsli tub jinslarda va boshqa tog‘ jinslarida o‘sadi.

Soni. Aniqlanmagan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari.
Tog' etaklaridagi yerlarning tinimsiz o'zlashtirilishi hamda chorva mollarining ko'plab boqilishi tufayli kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi.
Ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmaydi.

- PlantList-ID : [kew-2808490](#)
- IPNI plant ID : [842337-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [371354](#)
- Tropicos ID : [1700102](#)
- GBIF taxonKey : [3637928](#)
- Encyclopedia of Life ID : [5045734](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:842337-1](#)
- Observation.org ID : [130649](#)
- eBiodiversity ID : [388450](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000686634](#)

O‘RINBOSAR KOVRAK-*Ferula vicaria*-Ферула замещающая

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug‘pallalilar

Oila- Ziradoshlar

Turkum- Kovrak

Tur- O‘rinbosar kovrak

Maqomi. Fargona vodiysining janubiy adirlarida o‘suvchi kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Ko‘p yillik monokarp o‘simlik. Ildizida sharsimon yo‘g‘onlashgan joylari bor. Poyasi, bir nechta bo‘lib, ko‘kimtir rangda, ingichka, 2 m gacha balandlikda, qalqonsimon shoxlangan. Barglari kalta, mustahkam tukli, 3-4 karra patsimon qirqilgan, uchidagi bo‘laklari ingichka-uzunchok, 0,5-2 sm uzunlikda; poya barglari naysimon, yopirma barglargacha reduksiyalangan. Soyaboni 2-5 shu‘lali; soyabonchalari 7-8 gulli. Kosachasi tishchasiz. Gultojibarglari deyarli yassi, keng ovalsimon, och yashil-ko‘ngir. Mevasi teskari tuxumsimon, 4,5-6 mm uzunlikda. Iyun-iyul oylarida gullab, meva hosil kiladi.

Tarqalishi. Turkiston va Oloy tizmalari 4,5-6 mm etaklarida tarkalgan.

O‘shish sharoiti. Tog‘ etaklarida, toshloqlarda, gipsli tub jinslarda va boshqa tog‘ jinslarida o‘sadi.

Soni. Aniqlanmagan

Ko‘payishi. Urug‘idan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Tog‘ etaklaridagi yerlarning tinimsiz o‘zlashtirilishi hamda chorva mollarining ko‘plab boqilishi tufayli kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. Bu xaqda ma’lumotlar yo‘q.

Fedchenko pildiroqmevasi-*Oenanthe fedtschenkoana*-Омежник федченковский

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurugʻpallalilar

Oila- Ziradoshlar

Maqomi. Fargʻona vodiysiga xos nihoyatda kamyob (balki yoʻqolgan), endemik oʻsimlik.

Qisqacha tavsifi. Boʻyi 50 sm gacha yetadigan (ehtimol monokarp) koʻp yillik oʻt. Poyasi bitta, yumalak, chuqurroq chiziqli, kam shoxli. Barglari qisqa bandli, asosi keng - novsimon, ikki karra patsimon qirqilgan, boʻlaklari choʻzik-qalami. Soyaboni 8-14 nurli, soyabonchalari koʻp gulli, oʻrama bargchalari 5-10 ta, nashtarsimon. Mevalari tuxumsimon, uzunligi 2 mm. May-iyun oylarida gullab, mevasi iyun oyida yetiladi.

Tarqalishi. Fargʻona viloyati: Qoʻqon shahri atroflarida uchragan. Ushbu oʻsimlik Moskva shaxrida (MW) saqlanmoqda deb kelingan gerbariy tipi asosida tavsirlangan. Biroq MW (Gubanov, 2002) va MNA da bunday oʻsimlik yoʻq. Qoʻqon shahri atroflarida olib borilgan bir necha izlanishlar natija bermagan. Oʻrta Osiyoga mansub gerbariyalarda xam oʻsimlikning qayta terilgan nusxalari yoʻq. Ehtimol, meliorasiya va sugʻorish tizimlarining bir necha bor oʻzgarishi oqibatida oʻsimlikning oʻsish joylari oʻzlashtirilgan boʻlishi mumkin. Oʻsimlik bir martagina terilgan, xolos. Shunda ham Qirgʻizistonning Qoʻqon shahriga yaqin joylaridan

terilgan bo'lishi yoki o'simlikka oid ma'lumotlarda chalkashlikka yo'l qo'yilgan bo'lishi ehtimoldan yiroq emas.

O'sish sharoiti. Botqoqlangan yerlarda va ehtimol, ariq bo'ylarida ham o'sgan.

Soni. Qo'qon shahri atrofidan bir marta yig'ilgan. Soni va turning mavjudligi to'g'risida esa ma'lumotlar yo'q.

Ko'payishi. Urugidan ko'paygan degan taxmin bor.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Bu tur xaqida ma'lumotlar yetarli emas.

Madaniylashtirilishi. Ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Maxsus muxofaza choralari ishlab chiqilmagan. O'simlikning tabiatda borligini isbotlash zarur.

Sariq qirqgul-*Fergania polyantha*-Фергания многоцветковая

Sistematikasi

Sinf-

Ikkiurugʻpallalilar

Oila- Ziradoshlar

Turkum- Qirqgul

Tur- Sariq qirqgul

Maqomi.

Fargʻona vodiysininig
togʻoldi hududlariga xos
kamyob endemik
oʻsimlik.

Qisqacha tavsifi. Boʻyi 40 sm gacha yetadigan koʻp yillik, monokarp oʻsimlik. Poyalari yakka, mayda chizikli. Yopirma barglari (gullagan paytida) yassi va keng bandli. Yaprogʻi uchburchak shaklida, uch karra qirqilgan, boʻlaklari oʻz navbatida patsimon qirqilgan. Soyaboni yon shoxlarda va poyaning uchida joylashgan, 7-10 shuʻlali koʻp gulli (gullar 36 tagacha), yumaloq. Gullari sariq, kosachasiz. May oyida gullab, mevasi iyunda yetiladi.

Tarqalishi. Fargʻona viloyati: Turkiston tizmalarining Fargʻona vodiysiga yuzlangan tomonida tarqalgan. Uzbekistondan tashqari Qirgʻiziston va Tojikistonda ham uchraydi.

Oʻsish sharoiti. Togʻlarning pastki qismida va togʻ etaklarida, soz tuproqli tubjinslar (slanes, konglomerat)dan tashkil topgan yonbagʻirlarda, nurayotgan qoyalar va oʻrnashib qolgan surilmalarda oʻsadi.

Soni. Tabiatda yakka-yakka yoki toʻp-toʻp boʻlib oʻsadi. Umumiy soni nomaʼlum.

Koʻpayishi. Urugʻidan koʻpayadi.

O'simlik soni va arealining qisqarish sabablari. Ma'lumotlar yo'q.

Madaniylashtirilishi. Ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Maxsus muhofaza choralari ishlab chiqilmagan.

Oloy xiyoli- *Physochlaina alaica*-Пузырница алайская

Sistematikasi

Sinf-

Ikkiurug‘pallalilar

Oila-

Ituzumdoshlar

Turkum-

Tur-

Maqomi.

Oloy va Turkiston
tog‘lariga mansub
juda kamyob
endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo‘yi 50 sm ga yetadigan, ko‘p yillik o‘t. Poyalari ko‘p, tik, yoyiq siyrak, oddiy va bezchali tuklar bilan qoplangan. Barglari uzun bandli, keng tuxumsimon, yaprog‘ining uzunligi 5-10 sm, eni 4-8 sm, ustki tomoni deyarli tuksiz, pastki tomoni tomirlari bo‘ylab siyrak tuklar bilan qoplangan. Gullari qisqa (0,5 sm), mevasining yetilishiga qarab uzayib boradigan, bezchasimon tukli bandlarda o‘rnashgan.

To‘pguli yoyiq, yuqori qismi kallakchasimon. Kosachasi bezchasimon tukli, uzunligi 0,5 sm. Gultoji qo‘ng‘iroqsimon, uzunligi 10-15 mm, xira pushti rangli. Mevasi ko‘sakcha, uzunligi 10-12 mm. May oyida gullab, mevasi iyunda yetiladi.

Tarqalishi. Fargʻona viloyati: Oloy tizmasida, Shohimardon va S̄yx daryolarining havzalarida uchraydi. Qirgʻiziston, Tojikiston (Turkiston tizmasi: Vorux, Xujabaqirgan qishloqlari atroflari)da ham tarqalgan.

Oʻsish sharoiti. Dengiz sathidan 1800-2000m balandlikda qoyalarning soyalari, butazorlarning taglari, archazorlar va ochiq yerlarda oʻsadi.

Soni. Juda siyrak tarqalgan. Turli yoshdagi oʻsimliklarning umumiy soni 8000 tupdan oshmaydi.

Koʻpayishi. Urugʻidan koʻpayadi.

Oʻsimlik soni va arealining oʻzgarish sabablari. Mahalliy aholi tomonidan dorivor oʻsimlik sifatida koʻplab ishlatilishi sababli kamayib ketgan.

Madaniylashtirilishi. Tabiiy sharoitda ekib oʻstirilganda ijobiy natija bermagan. OʻzRFA Botanika bogʻida 1973 yildan buyon oʻstirib kelinadi.

Muhofaza choralari. Maxsus muhofaza choralari ishlab chiqilmagan.

- GBIF taxonKey : [3799874](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:817631-1](#)
- IPNI plant ID : [817631-1](#)
- Tropicos ID : [29604630](#)
- Observation.org ID : [120609](#)
- eBiodiversity ID : [416547](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0001025067](#)

Xolmon isirg'aguli-*Fritillaria eduardii*-Рябчик едуарда

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

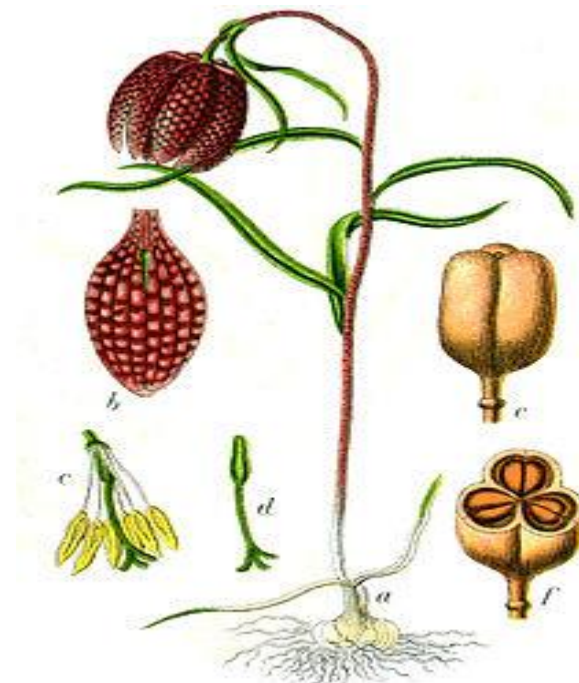
Turkum-

Tur-

Makomi. O'zbekistonda kamayib borayotgan va areali ajralgan endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Poyasi bargli, 40-80, ba'zan 150 sm ga yetadigan piyozli, ko'p yillik o't. Barglari yaltiroq, yashil, pastki barglari keng cho'ziq, ba'zan poyada halqa hosil qilib joylashadi. Poyaning eng yuqori qismidagilari nashtarsimon, halqa shaklida o'rnatilgan. Gullari qo'ng'iroqsimon, pastga qarab osilib turadi, qizg'ish, qirmizi-qo'ng'ir rangli, 2-8 tadan bo'lib, soyabonsimon to'pgul hosil qiladi. Mevasi yuqoriga qarab tik turuvchi, qisqa bandli, eni 4-5 sm, ensiz qanotchali qutichaga o'xshaydi. Aprelda gullab, mevasi may oyida yetiladi. Ajoyib, xushmanzara o'simlik.

Tarqalishi. Surxondaryo, Fargona viloyatlari: Bobotog', Hisor,

Oloy (Sux daryosining havzasi) tizmalarida tarqalgan. Tojikistonda, Afgʻonistonda xam uchraydi.

O'sish sharoiti. Dengiz sathidan 2100 m balandlikda daraxt va butalar orasida, ba'zan sernam toshli xamda ohaktoshli surilmalarda o'sadi.

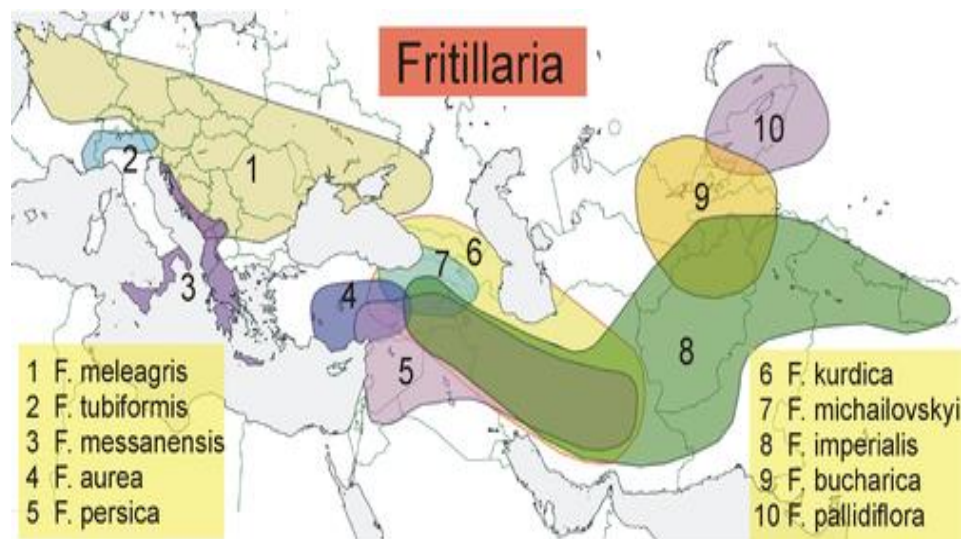
Soni. O'zbekistonda juda kam uchraydi. Jami aniq soni noma'lum.

Ko'payishi. Urugʻidan va vegetativ yoʻl bilan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining qisqarishiga sabab. O'simlik g'oyat chiroyli bo'lganligi uchun mahalliy aholi tomonidan terib olinadi, piyozi esa istemol qilinadi. Shu sababli keskin kamayib ketgan.

Madaniylashtirilishi. Ko'plab joylarda, shu jumladan O'zRFA Botanika bog'ida ham 1955-yildan buyon ekib o'stiriladi.

Fargʻona lolasi-*Tulipa ferganica*-Тюльпан ферганский

Sistematikasi

Sinf- Birurugʻpallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

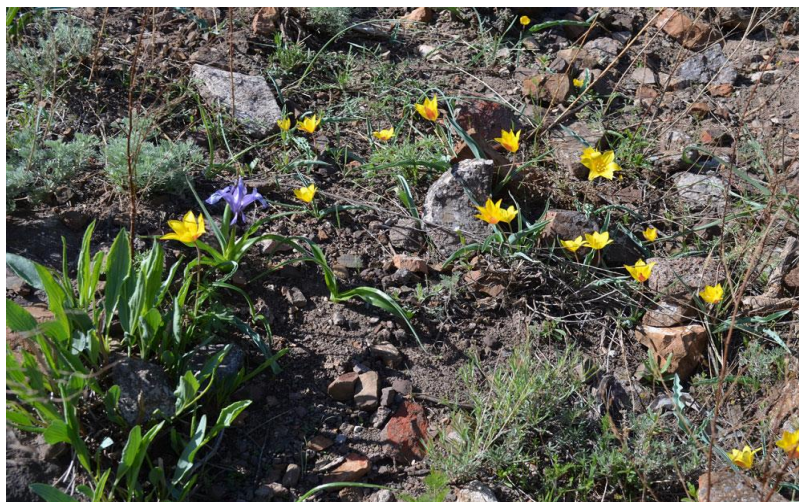
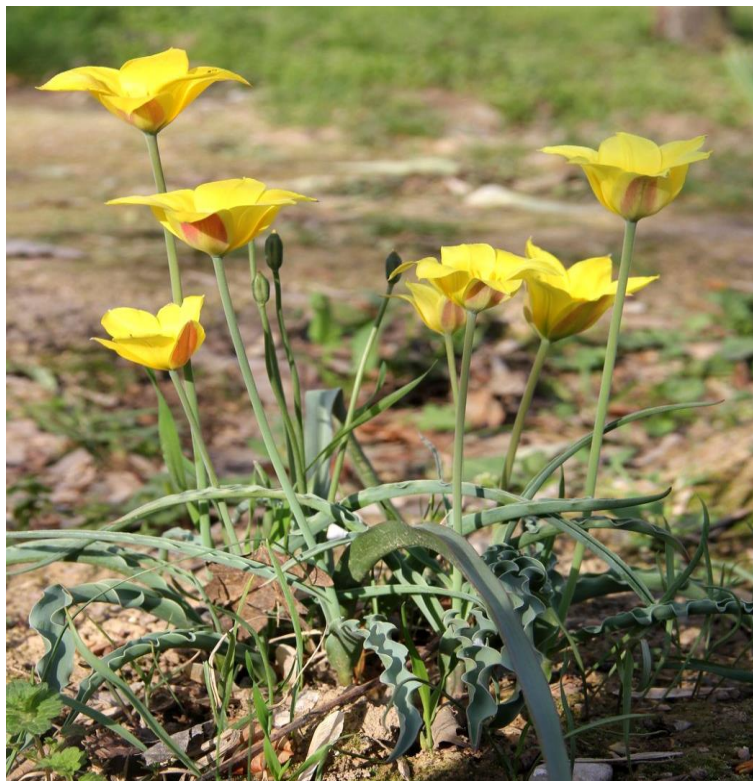
Tur- Fargʻona lolasi

Maqomi. Fargʻona vodiysining kamyob endemik oʻsimligi.

Qisqacha tavsifi. Boʻyi 15-40 sm ga yetadigan koʻp yillik piyozli oʻt. Piyoz tuxumsimon, kobigʻi qoramtir-qoʻngʻir, qattiq-charmsimon, ichki

tomonining yuqori qismi va asosi yotiq tukli. Barglari tukli, yuqori qismidagilari egri-bugri. Guli yakka, sariq, tashqi tomoni koʻkimtir-pushti rangli, gul tubi sap-sariq. Changchi iplari qizgʻish sarik, changdoni qizgʻish rangli. Aprel-may oylarida gullab, mevasi iyun-iyulda yetiladi.

Tarqalishi. Chotqol, Fargʻona, Oloy

tizmalarining pastki qismida tarqalgan (Farg‘ona, Namangan va Andijon viloyatlari). Qirg‘izistonda ham uchraydi.

O‘shish sharoiti. Adir va tog‘lardagi toshli va mayda zarra tuproqli yonbag‘irlarda o‘sadi.

Soni. Tabiatda yakka holda tarqalgan. Umumiy soni noma‘lum.

Ko‘payishi. Urug‘idan va vegetativ yo‘l bilan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sbablari. Gul va piyozlari yig‘ib olinishi va chorva mollarining boqilishi tufayli kamayib bormoqda. Ilgari Fargona shaxri atroflarida o‘sganligi ma‘lum.

Madaniylashtirilishi. O‘zRFA Botanika bog‘ida 1957 yildan buyon ekib o‘stiriladi.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmaydi. Tabiatda o‘tib turgan tuplarini qat’iy nazorat ostiga olish lozim.

Sarg'ish lola-*Tulipa dasystemon*-Тюльпан волосистотычиночный

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

Tur- Sarg'ish lola

Makomi. Fapbiy Tyan-Shan va Pomir-Oloydagi areali ajralgan kamyob tur.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 10-20 sm ga yetadigan ko'p yillik piyozli o't. Piyoz tuxumsimon, diametri 1,5 sm gacha. Qobig'i qog'ozsimon, qora-qo'ng'ir tusli yoki qo'ng'ir, ichki tomonining yuqori qismi yotiq tukli. Bargi 2-3 ta. Guli yakka, och sariq, ba'zan oq, tub sariq. Changchi ipi va changdoni sariq. May-iyun oylarida gullab, mevasi iyul-avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Piskom, Ugom, Chimyon, Chotkol, Qurama, Oloy, Turkiston, Molguzar, Hisor tizmalarida tarqalgan (Toshkent, Farg'ona, Jizzax, Surxondaryo viloyatlari). Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikistonda ham uchraydi.**Usish sharoiti.** Dengiz sathidan 2500-3000

mbalandlikdagi toshli va shag‘alli tog‘ yonbag‘irlarda O‘sadi.

Soni. Kichik to‘plar hosil qilib yoki yakka-yakka holda tarqalgan.

Ko‘payishi. Urug‘idan va piyozidan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Urug‘ining yomon unishi va chorva mollarining boqilishi arealining qisqarib ketishiga sabab bo‘lgan.

Madaniylashtirilishi. O‘zRFA bog‘ida 1959 yildan buyon ekib o‘stiriladi.

Muhofaza choralari. Qo‘riqxonalarida, Ugom-Chotkol va Zomin milliyo‘tabiat bog‘larida muhofaza qilinadi. Bu o‘simlik o‘sadigan joyda mol bokilishini rejalashtirish vauni nazorat ostiga olish kerak.

- PlantList-ID : [kew-289739](#) • eBiodiversity ID : [508015](#)
- Tropicos ID : [18404313](#) • CAB ID : [283735](#)
- IPNI plant ID : [542897-1](#) • World Flora Online ID : [wfo-0000744717](#)
- Flora of China ID : [200027984](#) • Google Knowledge Graph ID : [/g/12214117](#)
- USDA PLANTS ID : [TUDA2](#) Observation.org ID : [123243](#)
- GBIF taxonKey : [5299669](#)
- Encyclopedia of Life ID : [1082935](#)
- ITIS TSN : [810227](#)
- WCSPF ID : [289739](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:542897-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [2173069](#)
- iNaturalist taxon ID : [507824](#)

Oxaktosh qandimi-*Calligonum callicareum*-кандым известковый
(Жузгун известняковый)

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Torondoshlar

Turkum- Qandim

Tur- Oxaktosh qandimi

Maqomi. Turkiston tizmasida kichik maydonchalarda o'sadigan kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 30-40 sm balandlikdagi tirsaksimon egri-bugri shoxlangan buta. Gullari oq. Gulko'rg'oni mevalayotganida pastga egiladi. Mevasi cho'ziq-oval shaklida, uzunligi 10-15 mm, eni 7-10 mm, sariq yoki qip-qizil. Qanotchalari keng-nashtarsimon, asosi o'yilgan, yuqori qismi o'tkir uchli, qirrasi notekis o'tkir tishchali, ustki qismi (sirti) oddiy yoki ayrisimon tikanli. Yeng'oqchasi to'g'ri, uzunligi 7-10mm. Aprelda gullab, may oyida mevalaydi.

Tarqalishi. Farg'ona viloyati: So'x va Isfara daryolari havzalarida tarqalgan. Tojikistonda ham uchraydi.

O'sish sharoiti. Ochik ohaktoshli yonbag'irlarda va daryo qirg'oqlaridagi gipsli qum-shag'alli joylarda o'sadi.

Soni. Aniqlanmagan.

Ko'payishi. Ayrim ob-havo qulay kelgan yillari urug'idan chiqqan nihollarini kuzatish mumkin.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Chorva mollarining boqilishi o'simlikning ko'payishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Madaniylashtirilishi. Ma'lumotlar yo'q.

Muhofa choralari: maxsus muhofaza choralari ishlab chiqilmagan, muhofaza qilinmaydi.

- PlantList-ID : [kew-2692489](#)
 - IPNI plant ID : [693299-1](#)
 - GBIF taxonKey : [4037965](#)
 - iNaturalist taxon ID : [190100](#)
 - Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:693299-1](#)
 - World Flora Online ID : [wfo-0000580365](#)
 - Tropicos ID : [100303425](#)
- source: [wikidata: Q15586276](#)

**Qadimsimon yetmak (Bex)-*Allochrusa gypsophiloides*-Аллохруза
качимовидная**

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Torondoshlar

Turkum- Qandim

Tur- Bex

Maqomi. Markaziy Osiyo tog'laridagi areali keskin qisqarib borayotgan endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 30-60 sm orasidagi ko'p yillik o't. Poyasi ingichka, ko'p. Barglari 10-25 mm uzunlikda, yassi, qalami, tikansiz. Gullari pushti rang, poyaning tepasida yoyiq ro'vaksimon to'pgul hosil qiladi. Mevasi - ko'saksimon. May-avgust oylarida gullab, mevasi avgust-sentyabrda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent, Namangan, Jizzax, Kashkadaryo va Surxondaryo viloyatlari: Kurama, Chotkol, Molguzar, Nurota, Hisor, Kuhitang tizmalarida tarkalgan. Tojikiston, Qirg'iziston va Turkmanistonda ham uchraydi.

O'sish sharoiti. Dengiz sathidan 400-1400 m balandlikda toshli va shag'alli yonbag'irlarda va ba'zan tashlandiq yerlarda o'sadi.

Soni. Yakka-yakka xolda yoki kichik to'plar hosil qilib o'sadi.

Ko'payishi. Urugidan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Maxalliy aholi tomonidan sanoat xomashyosi va dorivor o'simlik sifatida ko'plab yig'ib olinadi. Yetmakdan to'qimachilik, mo'ynachilik, qandolatchilik sanoatida, tabobatda va kundalik xayotda keng foydalaniladi. Shuning uchun u kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. O'ZR FA Botanika bog'ida o'stiriladi.

Muhofaza choralari. Surxon, Kitob, Chotkol

Qo'riqxonalar va Ugom-Chotkol milliy tabiat bog'ida muxofaza qilinadi. Sanoat extiyoji uchun ekiladigan maydonlarni kengaytirish kerak. Tabiatda yetmakzorlar tiklanganidan so'ng ham uni mas'ul idoralar ijozati bilan yig'ish lozim.

**Bigizsimon oqtikan-*Acanthophyllum albidum*- Колючелистник
беловатый**

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Chinniguldoshlar

Turkum- Oqtikan

Tur- Bigizsimon oqtikan

Maqomi. 3. Farg'ona vodiysi adirlarida saqlanib qolgan juda kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Balandligi 30 sm ga yetadigan, yog'ochlanuvchi yarim buta. Barglari bigizsimon, poyada qarama-qarsy joylashgan, uzunligi 2-4 sm, eni 1,5 sm. Gullari poyalarining uchida, diametri 5 sm ga yetadigan qalqonsimon to'pgul hosil qilib joylashgan. Kosachasi naysimon, uzunligi 6-7 mm. Tojbarglari oq, asosi sal pushti rang, eni 1,5 mm.

Tarqalishi. Farg'ona, Namangan viloyatlari: Farg'ona vodiysida dengiz sathidan 500-800 m balandlikda tarqalgan.

O'sish sharoiti. Toshli va mayda zarra jins tuproqli adirlarda o'sadi.

Soni. Pop adirlari (Chodaksoy havzasi)da yakka-yakka holda tarqalgan, 10 m² da o'rtacha 3-4 tupi o'sadi.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealiningo'zgarish sabablari. Oqtikan o'sib turgan yerlarning qishloq xo'jalik ekinlari (g'alla va boshqalar) uchun o'zlashtirilishi arealining qisqarib ketishiga sabab bo'ldi.

Madaniylashtirilishi. Butur O'zRFA Botanika bog'ida madaniy sharoitda ekib o'stirilgan. Urug'ining unib chiqishi 1(%) foizdan kam ekanligi aniqlangan.

Muhofaza choralari. Ishlab chiqilmagan. Mavjud tuplari qat'iy nazorat ostiga olinishi kerak.

Bakxouz piyozi-*Allium bakhousianum*- Лук бакхауза

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Piyozdoshlar

Turkum- Piyoz

Tur- Bakxauz piyozi

Maqomi. 1. Oloy va Farg'ona tizmasida kichik maydonda saqlanib qolgan g'oyat kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bosh piyozining eni 3-5 sm, qoramtir, qog'ozsimon po'stli (qobiqli). Poyasining bo'yi 90-150 sm, silliq. Barglari 5-6ta, qayishsimon, eni 4-8 sm, silliq. Soyaboni ko'pgulli, deyarli sharsimon, diametri 5-10 sm. Gulbandi deyarli teng, uzunligi 3-5 sm, gulyonbargchalari yo'q. Gulqo'rg'on bo'laklari yulduzsimon, oq, yashil tomirli, uzunligi 10 mm, qalami, to'mtoqroq, keyinchalik pastga qarab egiladi. Changchi iplari 7-8 mm uzunlikda, bigizsimon, ichkaridagilarining tubi ikki tishchali. Ko'sagi sharsimon, diametri 5-6 mm.

Tarqalishi. Farg'ona viloyati (Shohimardon daryosi vohasi)da tarqalgan (Farg'ona viloyati). O'zbekistondan tashqarida Xitoy va Qirg'izistonda uchraydi.

O'sish sharoiti. Yirik tosh bo'laklaridan iborat surilmalarda o'sadi.

Soni. 1998 yili 30 tupi borligi aniqlangan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Kamayib ketishiga urug'lari unuvchanligining pastligi sabab bo'lgan.

Madaniylashtirilishi. O'zRFA Botanika bog'ida ekib o'stirilgan.

Muhofaza choralari. Ishlab chiqilmagan. Muhofaza qilinmaydi.

Gʻalati uchqat-*Lonisera paradoxa*- Жимолость странная

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurugʻpappalilar

Oila- Shilvidoshlar

Turkum- Uchqat

Tur- Gʻalati uchqat

Maqomi. 1. Pomir-Oloydagi juda kamyob, areali ajralgan, reliktni endemik oʻsimlik.

Qisqacha tavsifi. Tarvaqalaygan shox-shabbali buta. Barglari ellipssimon yoki teskari-tuxumsimon, boʻlakli, uzunligi 20mm, chetlari qisqa kipriksimon, har ikki tomoni qisqa tukli. Gullari barg qoʻltigʻida joylashgan. Mevasi yumshoq, qizil rangli, mayda. Urugʻlari 4-5 ta, oqish. Iyul-avgustda gullab, mevasi sentyabrda yetiladi.

Tarqalishi. Jizzax va Fargʻona viloyatlari: Oloy tizmasi (Shohimardon qishlogʻi atrofi) va Turkiston tizmasida tarqalgan. Tojikiston va Qirgʻizistonda ham uchraydi.

Oʻsish sharoiti. Togʻlarning oʻrta va yuqori qismlarida toshli-shagʻalli yonbagʻirlarda va siyrak archazorlarda oʻsadi.

Soni. Tabiatda juda kam uchraydi.

Koʻpayishi. Urugʻi va ildiz bachkilaridan koʻpayadi.

Oʻsimlik soni va arealining oʻzgarish sabablari. Oʻtin sifatida ishlatiladi. Chorva mollaridan ham zarar koʻradi.

Madaniylashtirilishi. Maʼlumotlar yoʻq.

Muhofaza choralari. Buyurtmaxonalar tashkil qilish va O‘zRFA Botanika bog‘ida biologic xususiyatlarini o‘rganish lozim.

Turkiston shotarachasi-Fumariola turkestanica ДЫМЯНОЧКА
туркестанская

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug‘pallalilar

Oila- Shotaradoshlar

Turkum- Shotaracha

Tur- Turkiston shotarachasi

Maqomi. 2. Oloy tizmasidagi juda kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo‘yi 10-15 sm orasidagi ko‘p yillik, ko‘kintir o‘t. Poyasi bitta, ingichka, asosidan shoxlangan. Barglari uzun bandli, ikki karra uch bo‘lakka bo‘lingan, tuksiz. Yaproqlari 2-3bo‘lakli. To‘pguli soyabonsimon, kam gulli, shingili barglaridan qisqa. Gullari mayda, ko‘rimsiz, sarg‘ish. Mevasi yong‘oqcha, uzunligi 3 mm, eni 1 mm, m, qoramtir rangli, g‘adir-budir. May-iyun oylarida gullab, mevasi iyul-avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Farg‘ona viloyati: Shohimardon va Isfayram daryolari havzalarida tarqalgan. Qirg‘izistonda ham uchraydi.

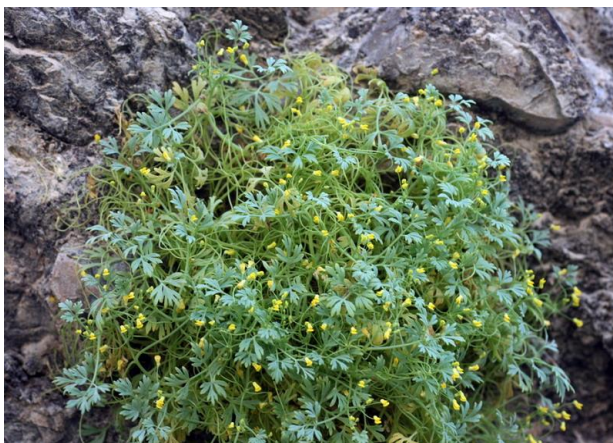
O‘sinh **sharoiti.**
Ohaktoshli qoyalarning

yoriqlarida o'sadi.

Soni. Vodil, Shohimardon va Yerdon qishloqlari o'rtasidagi qoyalarda 5 ta tupi mavjud. Toshqoyalarda o'sishi tufayli soni ham nihoyatda kam.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Aniqlanmagan.

Muhofaza choralari. O'simlik arealiga aniqlik kiritish va biologik xususiyatlarini o'rganish lozim.

- PlantList-ID : [kew-2815629](#)
- Tropicos ID : [24000467](#)
- IPNI plant ID : [673144-1](#)
- GBIF taxonKey : [3602966](#)
- NCBI taxonomy ID : [1549786](#)
- Encyclopedia of Life ID : [5476549](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:673144-1](#)
- Observation.org ID : [148795](#)
- eBiodiversity ID : [382578](#)
- World Flora Online ID : [wfo-](#)

0000693488

**Fargʻona donashoʻri-*Gamanthus ferganicus*-Спайноцветник
ферганский**

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurugʻpallalilar

Oila- Shoʻradoshlar

Turkum- Donashoʻr

Tur- Fargʻona donashoʻri

Maqomi. 2. Fargʻona vodiysida tarqalgan kamyb endemik tur.

Qisqacha tavsifi. Bir yillik oʻt oʻsimlik, boʻyi 5-50 sm, asosidan shoxlangan, qisqa, oddiy, ingichka, jingalak tukli, keyinroq pastki qismi tuksizlanadi. Barglari qarama-qarshi oʻrnashgan, qalami, yoʻgʻonroq, uchida uzun, boʻgʻimli, erta tushib ketadigan bir bogʻlam tukli, uzunligi 15-20 sm, eni 2-2,5 mm. Guloldi baoglari qarama-qarshi oʻrnashgan, qoʻshilmagan, gulyonbargchalaridan uzun. Gulyonbargchalari gulqoʻrgʻonidan qisqa. Gulqoʻrgʻon boʻlaklari nashtarsimon, uzunligi 4-6mm, sirti tukli. Changdoni qalami, uzunligi 2,5-3mm. Iyun-iyulda gullab, mevasi yetiladi.

Tarqalishi. Namangan va Fargʻona viloyatlari: Fargʻona vodiysining sharqiy qismida tarqalgan.

Oʻsish sharoiti. Togʻ etaklaridagi shoʻrlangan, mayda chagʻirtoshli tuproqlarda oʻsadi.

Soni. Tabiatda yakka-yakka yoki kichik jamoalar hosil qilib oʻsadi.

Koʻpayishi. Urugʻidan koʻpayadi.

Oʻsimlik soni va arealining oʻzgarish sabablari. Yerning dexqonchilik qilish uchun oʻzlashtirilishi tufayli qisqarib ketgan.

Margarita marmaragi-*Salvia margaritae*- Шалфей маргариты

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Yalpizdoshlar

Turkum- Marmarak

Tur- *Margarita marmaragi*

Maqomi. 2. Oloy tizmasidagi kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 50 sm ga yetadigan yarim buta. Poyalari ko'p, asosidan shoxlangan. Barglari mayda, nashtarsimon, bandsiz. Kosacha barglarining uzunligi 18 mm, binafsha rangli, bezchasimon tukli. Tojbarglari to'q binafsha rangli, bezchasimon tukli, uzunligi 30-40 mm. Iyunda gullab, mevasi iyul oyida yetiladi. Manzarali hamda dorivor o'simlik.

Tarqalishi. Farg'ona viloyati: Oloy tizmasidagi Shohimardon daryosi vohasida tarqalgan.

O'sish sharoiti. Tog'larning o'rta qismida toshli va mayda jins-toshli ochiq yonbag'irlarda va qoyalarda o'sadi.

Soni. Shohimardon daryosi havzasida 10-15 to‘pi borligi aniqlangan. Tuplarining soni noma‘lum.

Ko‘payishi. Urug‘idan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Urug‘idan yaxshi unmasligi, chorva mollari boqilishi, dam olish uylari qurilishi uning qisqarib ketishiga sabab bo‘lmoqda.

Madaniylashtirilishi. Ma‘lumotlar yo‘q.

Muhofaza choralari. Alohida muhofaza choralari ishlab chiqilmagan. Bu turni madaniy sharoitda ekib o‘rganish lozim.

Namangan viloyatida tarqalgan kamyob o'simlik turlari

№	O'simlik turining o'zbekcha nomi	O'simlik turining lotincha nomi	O'simlik mansub bo'lgan oila	O'simlikning tarqalishi
1	Angren tangao'ti	Hedysarum angrenicum	Burchoqdoshlar	Namanganning: Ohangaron daryozi havzasi
2	Vinkler gulsafsari	Iris winklerii	Gulsafsardoshlar	Angren daryosining yuqori oqimida
3	Toshbuzar parriyasi	Parrya saxifraga	Karamdoshlar	Betog'alik, Kengsoz, Qo'ytosh daralari va Jirdon, Orashon dovonlari
4	Qurama parriyasi	Parrya kuramensis	Karamdoshlar	Qurama tizmasidagi qamchiq dovoni
5	Albert qisroni	Wistroemia alberti	Kelinsupurgidoshlar	Chotqol, Qurama va piskom tizmalarida, Undan tashqari Boysun tog'larida
6	Kaufman lolasi (Targ'il lola)	Tulipa kaufmanniana	Loladoshlar	Ugom, Piskom, Korjontov va Chotqol tizmalarida
7	Shubxali lola (Chipor lola)	Tulipa dubia	Loladoshlar	Ugom, Piskom, Korjontov va Chotqol tizmalarida
8	Qizil lola (Greyg lolasi)	Tulipa greigi	Loladoshlar	G'arbiy Tyan-shanning barcha tizmalarida
9	Sharipov lolasi	Tulipa scharipovii	Loladoshlar	Chotqol va

	(Gulbarra)			Qurama tizmalarining tog'oldi tekkisliklari va adirlarida. (To'raqo'rg'ondan Rezaksoygacha)
10	Oraliq lola	Tulipa intermedia	Loladoshlar	Chust va Pop tumanlarida
11	Yashil gulli piyoz	Allium viridiflorum	Piyozdoshlar	Namangan viloyatining Poromon qishlog'i(2km shimoli)dan 2013-yilda topilgan

Angren tangao'ti-*Hedysarum angrenicum*- Коопечник ангрениский

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Burchoqdoshlar

Turkum- Tangao't

Tur- Angren tangao'ti

Maqomi 1. G'arbiy Tyan-Shanning Chotqol tizmasida uchraydigan kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 20 sm ga yetadigan poyasiz, qishda yer usti qismlari qurib qoladigan ko'p yillik o't. Bargi murakkab, uzunligi 10-16 sm, bargchalari 3-4 juft, cho'ziqroq aylana shaklida, har ikki tomoni tukli, ustki tomoni siyrak, pastki tomoni qalin tukli. To'pguli bargiga teng, ba'zan undan uzunroq, 16-18 sm. Kosachasi uzun tukli. Dukkagi tuksiz, bir-ikki, ba'zan uch bo'g'imli. Iyun oyida gullab, mevasi iyul-avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: Chotqol tizmasi (Ohangaron daryosi havzasi) va Farg'ona vodiysi (daryolari havzalari)da tarqalgan. O'sish sharoiti. Tog'larning o'rta qismidagi qismidagi toshli shimoliy yonbag'irlarda o'sadi.

Soni. Yakka-yakka holda uchraydi,

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Chorva mollari ko'p boqilishi tufayli o'simlikning urug' berishi pasayib kettan.

Madaniylashtirilishi. Ma'lumotlar yo'q.

**Vinkler gulsafsari-*Iris winklerii*(*Iridodictyum winkleri*)- Ирис
винклера**

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Gulsafsardoshlar

Turkum- Gulsafsar

Tur- Vinkler gulsafsari

Maqomi 2. G'arbiy Tyan-Shanga xos juda kamyob, areali bo'lingan tur.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 20 sm gacha yetadigan ko'p yillik piyozli o't. Piyozining qobig'i qora, qog'ozsimon. Ildizoldi barglari 4 ta, chiziqli, eni 1-2 mm, o'roqsimon egilgan. Guli yakka, gulqo'rg'oni barglarining uzunligi 4 sm atrofida, binafsha rangli. Aprel-may oylarida gullab, meva beradi.

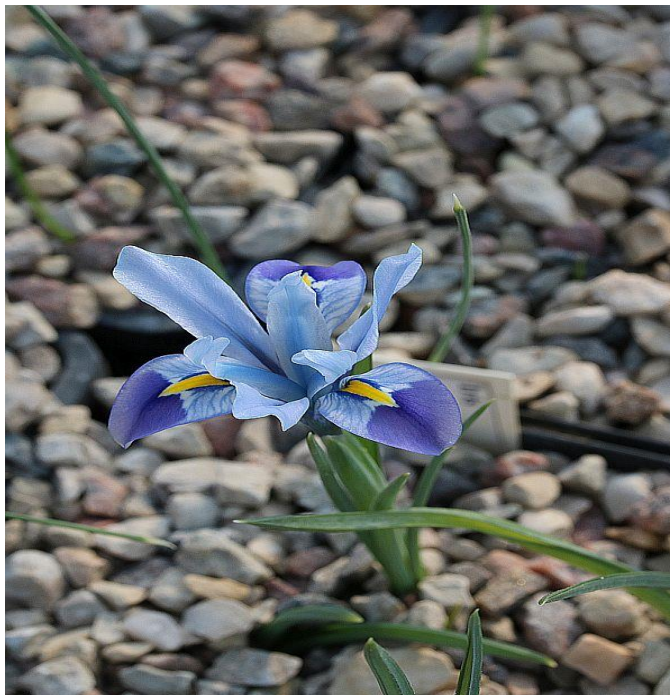
Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: Chotqol va Qurama tizmalari - Angren daryosining yuqori oqimida tarqalgan.

O'sish sharoiti. Tog'larning yuqori qismidagi maysazorlarda o'sadi.

Soni. 15 ta joyda o'sishi aniqlangan. Umumiy soni haqida ma'lumotlar yo'q.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Bu turning

kamyobligi sababi, uning muayyan tuproq va iqlim sharoitiga moslashganligida bo'lsa kerak.

Madaniylashtirilishi. Bu haqda ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Maxsus muhofaza choralari ishlab chiqilmagan. Areali va sonini aniqlash lozim.

- PlantList-ID : [kew-322591](#)
- IPNI plant ID : [439264-1](#)
- Tropicos ID : [16602670](#)
- GBIF taxonKey : [5298421](#)
- Encyclopedia of Life ID : [5867110](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:439264-1](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000784054](#)
- Freebase ID : [/m/011dz9hp](#)

Toshbuzar parriyasi-*Parrya saxifrage*- Паррия камнеломка

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Karamdoshlar

Turkum- Parriya

Tur- Toshbuzar parriyasi

Maqomi 2. G'arbiy Tyan-Shanda areali bo'lingan, endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 10 sm ga yetadigan, deyarli poyasiz ko'p yillik o't. Qisqa poyasi quruq barg qoldiqlari bilan qoplangan. Ildizi ko'pboshchali. Yopirma barglari cho'ziq tuxumsimon, qattiq, chetlari tishli. Gulpoyalari bargsiz, oddiy, uzunligi 3-7 sm. Gullari binafsha rangli. Mevasi qo'zoq, yuqoriga qarab qayrilgan. Urug'i yassi, yumaloq, eni 2,5-5 mm, o'rta qismidan uchiga va asosiga qarab ingichkalasha boradi. Iyun oyida gullab, mevasi avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent, Namangan viloyatlari: Chotqol tizmasidagi Betog'alik, Kengsoz va Qo'ytosh daralarida, Jirdon, Orashon dovonlarida o'sadi.

O'sish sharoiti. Tog'larda 2600-2900m baland likdagi shag'alli yonbag'irlarda o'sadi.

Soni. Tabiatda yakka-yakka holda yoki kichik tuplar hosil qilib uchraydi. Bu tur tog'larning chiqish qiyin bo'lgan joylarida saqlanib qolgan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Urug‘ining unib chiqish darajasi past bo‘lganligi tufayli kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. Ma’lumotlar yo‘q.

Muhofaza choralari. Maxsus muhofaza qilish tadbirlari ishlab chiqilmagan.

Qurama parriyasi-*Parrya kuramensis*-Паррия кураминская

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug‘pallalilar

Oila- Karamdoshlar

Turkum- Parriya

Tur- Qurama parriyasi

Maqomi 1. G‘arbiy Tyan-Shanda uchraydigan kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo‘yi 25 sm gacha yetadigan poyasiz, kaudeksi ko‘p boshchali, ko‘p yillik o‘simlik. Barglari ildiz bo‘g‘zida to‘p bo‘lib o‘rnashgan, oddiy, keng bandli, bezchasimon qalin tuklar bilan qoplangan, o‘tkir uchli, yaproqchalari yirik tishli. Gulpoyasi tik, uzunligi 15-18 sm, bargsiz, bezchasimon tukli. Gullari binafsha rangli. Qo‘zog‘i uzunchoq, yassi, tik, tuksiz, bo‘g‘im oraliqlari biroz ingichkalashgan. Urug‘i ellipssimon, bir qator o‘rnashgan. Iyunda gullab, mevasi iyulda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: Qurama tizmasidagi Qamchiq dovonida tarqalgan.

O‘sish sharoiti. Dengiz sathidan 2200-2300 m balandlikda, siyrak archazorlar orasida, shag‘alli tik yonbag‘irlarda o‘sadi. Ochiq, shimoli-sharqiy yonbag‘irlar ularning o‘sishi uchun qulay joy hisoblanadi.

Soni. Yakka-yakka holda yoki 3-5 tupdan iborat holda o'sadi.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Qamchiq dovoni atrofida mollar boqiladigan yerlarda o'sganligi tufayli oyoqosti bo'lib, kamayib ketgan.

Madaniylashtirilishi. Madaniylashtirilmagan. Ma'lumotlar yo'q.

Muhofaza choralari. Ishlab chiqilmagan. Tabiatda va madaniy sharoitda o'stirib, turning biologik xususiyatlarini o'rganish lozim.

- PlantList-ID : [tro-4104174](#)
- IPNI plant ID : [287980-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [744003](#)
- Tropicos ID : [4104174](#)
- GBIF taxonKey : [3053881](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:287980-1](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0001217896](#)

**Albert qisroni-*Wistroemia alberti* (*Restella alberti*) - Викстремия
алберта (растелла алберта)**

Sistematikasi

Sinf- Ikkiurug'pallalilar

Oila- Kelinsupurgidoshlar

Turkum- Qisron

Tur- Albert qisroni

Maqomi 3. Pomir-Oloy
va G'arbiy Tyan-Shan tog'larida
uchraydigan kamyob tur.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi
1,5 m ga yetadigan buta. Eskirgan shoxlari qo'ng'ir, kulrang, yosh novdalari yotiq
tukli. Barglari nashtarsimon, 1,5-3 sm uzunlikda, eni esa 0,5-1,5 sm, asosi
ponasimon, uchi to'mtoq, har ikki tomoni tukli, pastdagilari bandsiz. Gullari 5-13
tadan soyabonsimon boshcha to'pgul hosil qiladi. Gulbandi 1,5 sm yashil, yotiq
tukli. Tojbarglari sariq. Yong'oq
mevali, qurigan gulqo'rg'on
bo'laklari bilan o'ralgan. Iyun-
iyul oyida gullab, mevasi iyul-
avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent,
Namangan va Surxondaryo
viloyatlari: G'arbiy Tyan-Shan
(Chotqol, Piskom, Qurama
tizmalari) va Pomir-Oloyda
(Hisor tizmasining janubiy yonbag'ri, Boysun tog'lari)da tarqalgan. Tojikiston va
Qirg'izistonda ham uchraydi.

O'sish sharoiti. Archazorlar orasida, sernam va yumshoq tuproqlarda o'sadi.

Soni. Kam uchraydi, kichik to‘plar hosil qiladi.

Ko‘payishi. Urug‘idan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Ma’lumotlar yo‘q.

Madaniylashtirilishi. Ma’lumotlar yo‘q.

Muhofaza choralari. Chotqol davlat biosfera qo‘riqxonasi va Ugom-Chotqol milliy tabiat muhofaza qilinadi.

Kaufman lolasi (Targ'il lola) - *Tulipa kaufmanniana* - Тюльпан Кауфмана

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

Tur- Kaufman lolasi

Maqomi. 3. G'arbiy Tyan-Shandagi kamayib borayotgan endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 10-50 sm orasidagi ko'p yillik piyozli o't. Piyoz tuxumsimon, cho'ziq yoki sholg'omsimon, diametri 1,5-6 sm oralig'ida. Qobig'I to'q qo'ng'ir yoki tillarang qo'ng'ir, nafis, qog'ozsimon yupqa. Barglari 3-5 ta. Guli yakka, oq, sariq, och sariq, och qizil. Gulipig tubi sariq. Chapgchi iplari va changdonlari sariq. Mart-aprel oylarida gullab, mevasi may-iyunda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: Ugom, Piskom, Qorjontov, Chotqol, Qurama tizmalarida tarqalgan.

O'zbekistondan tashqarida: Qirg'iziston, Qozog'iston, Tojikiston.

O'sish sharoiti. Tog' etaklaridan to yuqori (yaylovning pastki) qismigacha bo'lgan toshli yerlarda o'sadi.

Soni. Yakka-yakka yoki kichik tuplar hosil qilib o'sadi.

Ko'payishi. Urug'idan va vegetativ yo'l bilan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Gullarining ko'p miqdorda terib olinishi hamda o'sib turgan yerlarining o'zlashtirilishi tufayli kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. O'zR FA Botanika bog'ida 1951 yildan buyon ekib o'stiriladi.

Muhofaza choralari. Chotqol biosfera qo'riqxonasida va Ugom-Chotqol milliy tabiat bog'ida muhofaza qilinadi. Tabiatdagi tuplarining holatini nazorat qilish, gullarini terishni taqiqlash, ular orasidan manzarali shakllarini ajratib olish va ekib o'stirish zarur.

- PlantList-ID : [kew-289545](#)
- Tropicos ID : [18400369](#)
- IPNI plant ID : [542962-1](#)
- USDA PLANTS ID : [TUKA2](#)
- GBIF taxonKey : [5299659](#)
- Dyntaxa ID : [235024](#)
- Encyclopedia of Life ID : [1082869](#)
- EPPO Code : [TULKA](#)
- TAXREF ID : [127937](#)
- Nederlands Soortenregister ID : [120982](#)
- WCSPF ID : [289545](#)
- PalDat plant ID : [Tulipa_kaufmanniana](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:542962-1](#)
- NCBI taxonomy ID : [2173071](#)
- iNaturalist taxon ID : [507843](#)
- Verspreidingsatlas.nl ID : [6833](#)
- Observation.org ID : [130198](#)
- eBiodiversity ID : [8044](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000743308](#)
- Google Knowledge Graph ID : [/g/122pkzhr](#)
- UNII : [A0L1624WTX](#)

Shubxali lola (Chipor lola)-*Tulipa dubia*- Тюльпан сомнительны

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

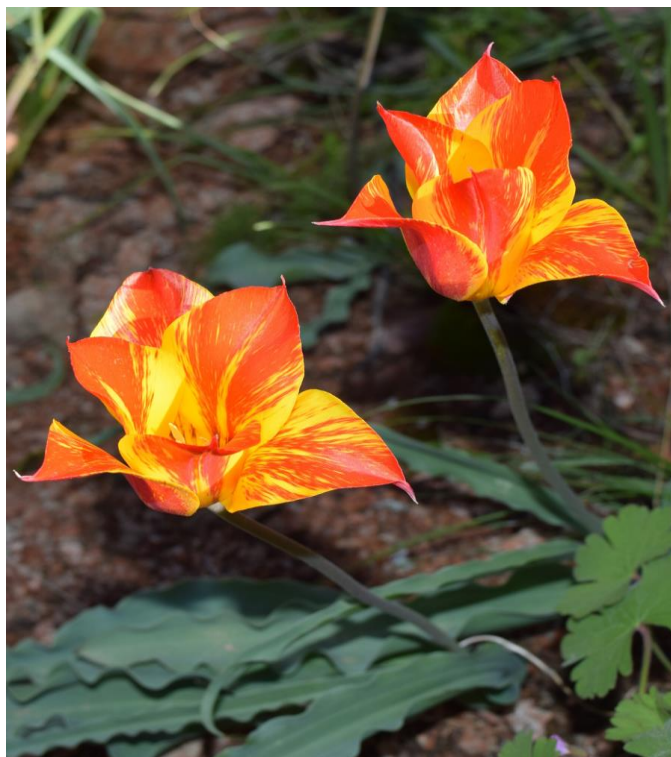
Tur- Shubxali lola

Maqomi 3. G'arbiy Tyan-Shandagi kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 7-25 sm oralig'idagi ko'p yillik piyozli o't. Piyoz cho'ziq-tuxumsimon, qobig'i to'q jigarrang, ichi yotiq tukli. Barglari uchta, ko'kimtir, chetlari egri-bugri. Gullari yopirma barglar orasida joylashgan. Gulbandi sertuk, ko'kimtir g'uborli. Gullari yakka, sariq, tashqi tomoni ko'kimtirpushti yo'l-yo'l, gul tubi to'q sariq. Changchi iplari to'q sariq, changdonlari sariq. May-iyun oyida gullab, mevasi iyul-avgustda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: Ugom, Piskom, Qorjontov, Chotqol, Qurama

tizmala-rida tarqalgan. Qirg'iziston va Qozog'istonda ham uchraydi. O'sish

sharoiti. Tog'ning o'rta va yuqori qismidagi mayin zarra tuproqli, shag'alli yonbag'irlarda o'sadi.

Soni. Yakka-yakka holda tarqalgan. Umumiy soni no'malum.

Ko'payishi. Urug'idan va piyozidan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Gullari va piyozlari yig'ib olinishi sababli qisqarib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. O'zRFA Botanika bog'ida 1951 yildan buyon ekib o'stiriladi.

Muhofaza choralari. Chotqol biosfera qo'riqxonasida va Ugom-Chotqol milliy tabiat bog'ida muhofaza qilinadi. Biologik xususiyatlarini o'rganish va madaniylashtirilishi lozim. Manbalar. [50, 60, 291]. K. Sh. Tojibayev.

Qizil lola (Greyg lolasi)-*Tulipa greigi*- Тюльпан Грейга

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

Tur- Qizil lola

Maqomi 3. G'arbiy
Tyan-Shandagi kamyob
endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 10-45 sm oralig'idagi ko'p yillik piyozli o't. Piyoz tuxumsimon yoki yumaloq, qobig'i ba'zan qalin charmsimon ba'zan yupqa qog'ozsimon. Barglari 3-4 tagacha egri-bugri, ustki qismida binafsha rang dog'lari bor. Gullari yakka, to'q sariq, ba'zan to'q qizil, sariq, qizg'ish dog'li. Gulining tubi sariq tuxumsimon qora dog'li. Changchi iplari qora yoki sariq, changdonlari sariq, birang, kulrang. Aprel-may oylarida gullab, mevasi iyun-iyulda yetiladi.

Tarqalishi. Toshkent va Namangan viloyatlari: G'arbiy Tyan-Shanning barcha tizmalarida tarqalgan. Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikistonda ham uchraydi.

O'sish sharoiti. Tog'ning pastki qismidagi shag'alli va soz tuproqli yonbag'irlarda o'sadi.

Soni. Yakka-yakka holda, ba'zan 5-10 tupdan iborat to'plar hosil qilib tarqalgan. Toshkent viloyati hududida 100 000 tupga yaqin o'sadi.

Ko'payishi. Urug'idan yoki qisman vegetativ yo'l bilan ko'payadi.

Soni va arealining o'zgarish sabablari. Guli va piyozlarining ko'p miqdorda yig'ib olinishi hamda chorva mollari boqilishi o'simlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Madaniylashtirilishi. Ko'pgina botanika bog'larida muvaffaqiyatli o'stiriladi. Shu jumladan, O'zR FA Botanika bog'ida 1956 yildan buyon ekib kelinadi.

Muhofaza choralari. Chotqol davlat biosfera qo'riqxonasida va Ugom-Chotqol milliy tabiat bog'ida muhofaza qilinadi. Uning o'sib turgan tuplari nazorat ostiga olinishi lozim.

- PlantList-ID : [kew-289571](#)
- Tropicos ID : [18400364](#)
- Encyclopedia of Life ID : [1082876](#)
- IPNI plant ID : [542931-1](#)
- USDA PLANTS ID : [TUGR2](#)
- GBIF taxonKey : [5299454](#)
- Dyntaxa ID : [235032](#)
- NCBI taxonomy ID : [1633998](#)
- Plantarium ID : [39544](#)
- EPPO Code : [TULGR](#)
- NBN System Key : [NBNSYS0200003397](#)
- WCSPF ID : [289571](#)

Sharipov lolasi (Gulbarra)-*Tulipa scharipovii*- Тюльпан Шарипова

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

Tur- Gulbarra

Maqomi 2. Farg'ona vodiysining shimoliy adirlarida tarqalgan endemik tur.

Qisqacha tavsifi. Bo'yi 15-20 sm ga yetadigan, piyozi ko'p yillik o't o'simlik. Piyozi tuxumsimon, qobig'i qattiq, jigarrang tusli, ichki tomonidagi tuklari zich joylashgan, qobiqning tubi va yuqorisida jamlangan. Yuqoridagi tuklari qobiqdan tashqariga chiqib turadi. Barglari 3 ta, lansetsimon, bir-biriga juda yaqin joylashgan, 7-10 sm. Guli sariq, tubida sariq rang quyuqlashadi. Gul bargchalarining uchi kesilgan yoki chuqurchali. Chang iplari va changdonlari sariq. Mart-apral oylarida gullab, mevasi mayda pishadi.

Tarqalishi. Namangan viloyati: Chotqol va Qurama tizmalarining tog‘oldi tekisliklari va adirlarida tarqalgan (To‘raqo‘rg‘ondan Rezaksoy qishlog‘igacha).

O‘sish sharoiti. Quyi adirlardagi biroz sho‘rlashgan mayin tuproqlarda, yuqori adirlardagi toshli-shag‘alli yonbag‘irliklarda o‘sadi.

Soni. Yakka-yakka va kichik to‘plar hosil qilgan holda uchraydi.

Populyasiyalarda 100×100 m maydonda 50-80 ta tupi uchraydi.

Ko‘payishi. Urug‘idan va piyozidan ko‘payadi.

O‘simlik soni va arealining o‘zgarish sabablari. Guli va piyozlarining ko‘p miqdorda yig‘ib olinishi hamda chorva mollarining boqilishi.

Madaniylashtirilishi. O‘zRFA Botanika bog‘ida 2009 yildan buyon ekib o‘stiriladi.

Muhofaza choralari. Uning o‘sib turgan tuplari nazorat ostiga olinishi lozim.

- IPNI plant ID : [77103808-1](#)
- PlantList-ID : [kew-461114](#)

Oraliq lola-*Tulipa intermedia*- Тюльпан промежуточный

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Loladoshlar

Turkum- Lola

Tur- Oraliq lola

Maqomi 2. Farg'ona vodiysining shimoliy adirlarida tarqalgan kamyob o'simlik.

Qisqacha tavsifi.

Piyozi tuxumsimon, diametri 1,5 - 3,0 sm, qobig'i ensiz, charmsimon, to'q jigarrang tusli, birmuncha uzun, ba'zan hatto tuproq yuzasiga chiqib qolishi mumkin. Ichki tomonidagi tuklari zich joylashgan va asosan qobig'ining pastki qismi hamda yuqorisida jamlangan. Bargi 3 ta, ular bir-biriga juda yaqin o'rnashgan, 5-7 sm uzunlikda, nashtarsimon qirrali, chetlari buralgan, to'lginsimon. Yakkagulli, guli sariq, to'q sariq yoki qizil (var. korolkowioides), gul tubi jigarrang yoki to'q sariq rang. Gul bargchalarining uchi o'tkir yoki biroz kemptiklashgan. Changchi iplari 1,0 - 1,3 sm, sariq, ba'zan pastki qismi qora, yuqorisi alvon rang (var. korolkowioides), chetlari bir-biriga parallel, o'rta qismi biroz kengaygan. Changdonlari sariq. Tugunchasi butilkasimon, rangi och-sariq. Mart oyining oxiri - aprel oyining boshlarida gullab, urug'i aprel oxiri may oylarida yetiladi.

Tarqalishi. Namangan viloyati (Chust va Pop tumanlari): Qurama tizmasida tarqalgan.

O'sishi. Adirlarning quyi va o'rta qismidagi toshli-shag'alli yonbag'irliklarda o'sadi.

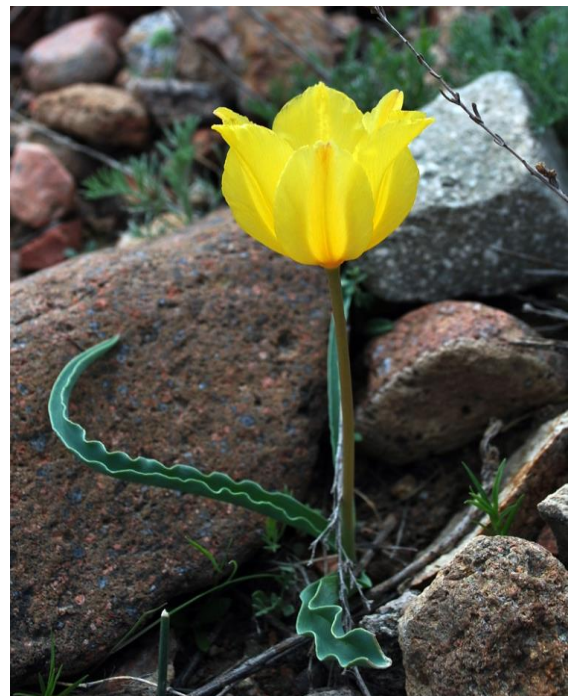
Soni. Yakka-yakka holda tarqalgan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Chorva mollarining betartib boqilishi tufayli kamayib bormoqda.

Madaniylashtirilishi. O'zR FA O'simlik va hayvonot olami genofondi institutining Toshkent botanika bog'ida ekib o'stirilmoqda.

Muhofaza choralari. Chorva mollarini tizimli ravishda o'tlatish hamda o'sish maydonlarida doimiy kuzatuv tadqiqotlarini amalga oshirish lozim.

Yashil gulli piyoz-*Allium viridiflorum*- Лук зеленоцветковый

Sistematikasi

Sinf- Birurug'pallalilar

Oila- Piyozdoshlar

Turkum- Piyoz

Tur- Yashil gulli piyoz

Maqomi 1. Chotqol tizmasidagi g'oyat kamyob endemik o'simlik.

Qisqacha tavsifi.

Piyozboshi 1-2 sm kenglikda, kulrang, yupqa qobiqli (po'stli). Piyozchalari qisqargan, kam sonli. Poyasining uzunligi 20-23 sm, eni 1,0 mm. Barglari bo'lingan, 4ta, ipsimon, zich joylashgan, qalami novsimon bo'lakli, qisqa poyali. Soyaboni siyrak, gullash davridan so'ng 7-9 sm kenglikda. Gulbandlari teng, ipsimon, uzunligi 4-5 sm, tubida gulyonbargchalari yo'q, quyidan yuqoriga bukilgan. Yulduzsimon gulqo'rg'on bo'laklarining uzunligi 4-5 mm, yashil, teng, to'mtoq, gullagandan keyin buralib qolmaydi. Changchi iplari gulqo'rg'ondan kalta, asosidan boshlab bir-biri bilan qo'shilgan, tishsiz. Ko'sakcha gulqo'rg'ondan ozgina uzunroq, deyarli sharsimon, 3 urug'li. Urug'i yumaloq, qora, chuqurchali.

Tarqalishi. 2013 yilda Namangan viloyatidan (Poromon qishlogʻidan 2 km shimol tomonda) topilgan. Oʻzbekistondan tashqari Qirgʻizistonda oʻsadi.

Oʻsish sharoiti. Past togʻoldi hududlardagi yumshoqyonbagʻirlarda oʻsadi.

Soni. 20 tupoʻsimlikdan iborat 1 ta populyasiyasi topilgan.

Koʻpayishi. Urugʻidan va vegetativ yoʻl bilan koʻpayadi.

Oʻsimlik soni va arealining oʻzgarish sabablari. Chorva boqilishi sababli qisqarib ketgan.

Madaniylashtirilishi. OʻzR FA Botanika bogʻida ekib oʻstirilmoqda.

Muhofaza choralari. Muhofaza qilinmaydi.

- PlantList-ID : [kew-296946](#)
- IPNI plant ID : [529123-1](#)
- Tropicos ID : [18404739](#)
- NCBI taxonomy ID : [604194](#)
- GBIF taxonKey : [2856408](#)
- Encyclopedia of Life ID : [1085103](#)
- WCPSPF ID : [296946](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:529123-1](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000757731](#)
- Google Knowledge Graph ID : [/g/12mkyw8nb](#)

Andijon viloyatida tarqalgan kamyob o‘simlik turlari

№	O‘simlik turining o‘zbekcha nomi	O‘simlik turining lotincha nomi	O‘simlik mansub bo‘lgan oila	O‘simlikning tarqalishi
1.	Oloy piyozi	<i>Allium alaicum</i>	Alliaceae	Andijon viloyati Imom-otadan 10km J (O‘zbdan tashqari:Oshda)

Oloy piyozi-*Allium alaicum*-Лук алайский

Sistematikasi

Sinf- Birurug‘pallalilar

Oila- Piyozdoshlar

Turkum- Piyoz

Tur- Oloy piyozi

Maqomi 1. Oloy tizmasidagi g‘oyat kamyob endemik o‘simlik.

Qisqacha tavsifi. Bosh piyozi 1-2 sm kenglikda, qoramtir, qog‘ozsimon qobiqli (po‘stli). Poyasi 30-60 sm uzunlikda, pastki qismi pastga egilgan, tukli. Barglari 2-3 ta, qalami nashtarsimon, eni 10-15 mm, pastga qarab egilgan tuklar bilan qalin qoplangan, poyasidan qisqa.

Soyaboni ko'p gulli, deyarli sharsimon, diametri 30-40mm. Gul bandlari teng, gulyonbargchalari yo'q. Yulduzsimon gulqo'rg'on bo'laklari oqish, kirsimon qip-qizil rangli, uzunligi 6 mm, qalami, to'mtoqroq, keyinroq pastta qarab egiladi. Changchi ipi 6 mm uzunlikda, bigizsimon. Ko'sagi (qutichasi) sharsimon, diametri 4 mm. Iyunda gullab, mevasi iyulda yetiladi.

Tarqalishi. Yaqinda viloyati Andijon (Imom-ota qishlog'idan 10 km janub)dan topilgan. O'zbekistondan tashqari Qirg'iziston (O's viloyati)da o'sadi.

O'sish sharoiti. Qoldiq tog'larning mayin tuproqli yonbag'irlarida o'sadi.

Soni. 50 tup o'simlikdan iborat 2 ta populyasiyasi topilgan.

Ko'payishi. Urug'idan ko'payadi.

O'simlik soni va arealining o'zgarish sabablari. Mol boqilishi sababli qisqarib

ketgan.

- NCBI taxonomy ID : [543647](#)
- PlantList-ID : [kew-294927](#)
- IPNI plant ID : [527542-1](#)
- Tropicos ID : [18404519](#)
- Encyclopedia of Life ID : [1084221](#)
- GBIF taxonKey : [2857506](#)
- WCSPF ID : [294927](#)
- Plants of the World online ID : [urn:lsid:ipni.org:names:527542-1](#)
- World Flora Online ID : [wfo-0000755558](#)
- Google Knowledge Graph ID : [/g/122zd92y](#)

Oilalarning lotincha nomlari

Ayiqtovondoshlar	Ranunculaceae	Semizdoshlar	Crassulaceae
Anordoshlar	Punicaceae	Sigirquyruqdoshlar	Sclophulariaceae
Bignoniyadoshlar	Bignoniaceae	Sutlamadoshlar	Euphorbiaceae
Burchoqdoshlar	Fabaceae	Taloqdoridoshlar	Aspleniaceae
Bug'doydoshlar	Poaceae	Torondoshlar	Polygonaceae
Giatsindoshlar	Hyacinthaceae	Toshbaqatoldoshlar	Rutaceae
Govzabondoshlar	Boraginaceae	Toshyorardoshlar	Saxifragaceae
Gulsafsardoshlar	Iridaceae	Tutdoshlar	Moraceae
Ziradoshlar (Soyabonguldoshlar)	Apiaceae (Umbrelliferae)	Tuyatovondoshlar	Phyllaceae
Isiriqdoshlar	Peganaceae	Uzumdoshlar	Vitaceae
Ituzumdoshlar	Solanaceae	Hurmodoshlar	Ebenaceae
Karamdoshlar	Brassicaceae	Chilonjiydadoshlar	Rhamnaceae
Karmakdoshlar	Limoniaceae	Chinniguldoshlar	Caryophyllaceae
Kelinsupurgidoshlar	Thymelaeaceae	Chinordoshlar	Platanaceae
Kovuldoshlar	Capparaceae	Chuchmomadoshlar	Amaryllidaceae
Loladoshlar	Liliaceae	Shilvidoshlar	Caprifoliaceae
Navro'zguldoshlar	Primulaceae	Shirachdoshlar	Hanthorrhoeaceae
Pistadoshlar	Anacardiaceae	Shotaradoshlar	Fumariaceae
Ra'noguldoshlar	Rosaceae	Sho'radoshlar	Chenopodiaceae
Ro'yandoshlar	Rubiaceae	Yalpizdoshlar (Labguldoshlar)	Lamiaceae (Labiatae)
Sarvinjondoshlar	Colchicaceae	Qovoqdoshlar	Cucurbitaceae
Salibdoshlar	Orchidaceae	Qorag'atdoshlar	Grossullariaceae
Sallaguldoshlar	Ranunculaceae (Paeonaceae)	Qoqio'tdoshlar (Murakkabguldoshlar)	Asteraceae (Compositae)
Santaldoshlar	Santalaceae	Qo'ng'iroqguldoshlar	Campunulaceae

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi 2-jildi, TOSHKENT-2016
2. O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi 2-jildi, TOSHKENT-2009
3. *Delphinium knorringianum* B.Fedtsch. in GBIF Secretariat (2019). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2021-02-17.
4. *Aconitum talassicum* Popov in GBIF Secretariat (2019). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2021-02-17.
5. *Incarvillea olgae* Regel in GBIF Secretariat (2019). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2021-02-18.
6. *Astragalus borissianus* Gontsch. in GBIF Secretariat (2019). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2021-02-18. Va keyingi o'simliklar uchun berilgan GBIFning barcha havolasi.
7. Sennikov, Alexander & Lazkov, Georgy & Uotila, Pertti & Weber, H.. (2011). Taxonomic corrections and new records in vascular plants of Kyrgyzstan. Memoranda - Societatis pro Fauna et Flora Fennica. 87. 41–64.
8. Maksudov, M. S., Umarova, R. U., Tashkhodzhaev, B., Saatov, Z., & Abdullaev, N. D. (1995). Iridoid glycosides of plants of the genus *Incarvillea* I. 7-0-benzoyltecomoside from *Incarvillea olgae*. *Chemistry of Natural Compounds*, 31(1), 48-54.
9. Акрамов З., Жемчужина Средней Азии, М., 1960; Ферганская долина, т. 1, Т., 1954.

10. Pavlov NV (1933) Specierum et varietatum novarum generis Calligoni Florae Rossicae descriptiones. Repertorium novarum specierum regni vegetabilis 33(8-17): 144-158. doi: 10.1002/fedr.19330330803.
11. Trudy Imp. S.-Peterburgsk. Bot. Sada 2:449. 1873 Jul (Gartenflora 22:290. 1873 Oct)
12. Ubaid Yaqoob, Irshad Ahmad Nawchoo. Distribution and Taxonomy of Ferula L.: A Review. Research & Reviews: Journal of Botany. 2016; 5(3): 15–23p.

MUNDARIJA

MUQADDIMA	4
Farg‘ona vodiysi geografik joylashuvi va tabiati	6
Farg‘ona viloyatida tarqalgan kamyob o‘simlik turlari	10
Namangan viloyatida tarqalgan kamyob o‘simlik turlari	56
Andijon viloyatida tarqalgan kamyob o‘simlik turlari	78
Oilalarning lotincha nomlari	80
Foydalanilgan adabiyotlar	81

ISBN 978-9943-708-98-3

9 789943 708983